

1934 Kolmeteistkümnes aastakäik Nr. 6

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Julius Mägiste
Peatoimetaja

Elmar Elisto
Toimetuse sekretär

Joh. V. Veski

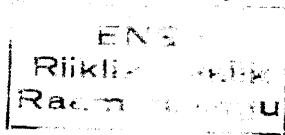
Tartu 1934

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. P. Ariste, Mustlas-sõnu eesti keeles	161
2. L. Kettunen, Keelelisi tähelepanekuid vepsa retkelt (järg) . . .	169
3. J. Mägiste, Näiteid $\eta kk > kk$, $mpp > pp$ häälikuarengust . . .	176
4. E. Elisto, Isikunimede parandamise küsimus	182
5. Raamatute ülevaade :	
J. Mg., Kolm uut läänemere-sm. kirjakeelt	188
6. V. Ernits, Teine slaavi filoloogide kongress	190
7. Toimetusele ja AES-le saadetud kirjandust 1934.	192

~~Annalid Kirjanduse Toimetuse~~

1934

Kolmeteistkümnes aastakäik

№ 6

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:
Tartu, Veski 9—5, tel. 6-55.

Talitus:
Akad. Kooperat., Ülikooli 15, tel. 63.

Mustlas-sõnu eesti keeles.

Kuidas üsna ootamatult mõni sõna on võinud siirduda meie keelde otseteed lapist ja heebrea keelest, on allakirjutanu osutanud Eesti Kirjanduses 1929, lk. 164 jj. Käesolevalt tahetakse peatuda paari sõna juures, mille päritolutingimused näivad samuti ootamatud, nimelt mõninga mustlaskeelest eesti keelde tulnud sõna juures.

Mustlastega on eesti rahval olnud kokkupuuteid juba mitme sajandi jooksul. Ei ole teada, millal just on esimesed mustlasjõugud lääne ja lõuna poolt jõudnud siia, kuid igatahes oli 16. sajandi esimesel poolel Eestis mustlasi olemas. 1533. aastal on Tallinna raad andnud turberkirja mustlasele, kes oli lõõnud surnuks oma nõo: „Anno etc. xxxiij am 22-ten daghe marcij wart geleydeth Clawes von Rottenberch eyn zcigener eynes dothslages haluen, den he an ethwan Christoffer Rottenberch synes vader broder soen begangenn heft“¹. 1615. aastal on Tallinna raeproto-kollis otsus: „Wegen der Zigeuner geschlossen, da dieselbe auff der Stattmarckt ferner befunden werden, sie einziehen vnd öffentlich am Pranger streichen zu lassen.“

1662. a. andis Rootsi valitsus välja korduva käsu, millest nähtub, et eelmistest käskudest hoolimata lastakse maal ringi hulkuda tatarlastel ja mustlastel (den Tartern und Zigeunern). Väljaantud uus käsk nõuab, et ennustajad,

¹ Turberaamat A. a. 17, lk. 86. — See ja järgnev teade Tallinna linna-arhiivist on saadud arhiivaar P. Johansen'i lahkel kaasabil.

petjad, valetajad, varguse ja muu kõlvatuse harrastajad mustlased aetagu linnast linna ja maakonnast maakonda, kuni nad aetakse täiesti välja riigi piiridest². Selgi käsul ei paista olnuvat tulemusi, sest 1689. a. on Tallinna raad teinud otsuseks, et mustlased võivad peatuda linnas üksnes 14 päeva³. Võib arvata, et Rootsi ajast alates on Eesti territooriumil olnud pidevalt mustlasi, sest Vene ajal on 18. sajandil jätkuvalt antud nende vastu mitmesuguseid määrusi.

Mustlaste elukutseks on ennustamine, hobustega par-seldamine, karjaskäimine ja kerjamine — musteldamine. Viimane elukutse on peaaegu viimase ajani olnud esikohal ja just sellelt alalt on tunginud eesti keelde käsitlusele tulevad sõnad.

m a n g u m a.

manguma: Wiedemann Wb. *maḡuma* 'verlangen, for-dern, zudringlich betteln'; EÕS *manguma* 'pealeajavalt paluma, nuruma, musteldama, nuiama'; Narva *mustlane mangub*; AES Viru-Nigula *maḡuma* — *kül siḡ maḡus niḡda kaḡa, kuḡ aḡdasin*, — *moni one kaḡge maḡuma*, — *sinu maḡumine on mind ära tüttand*, — *maḡus minü käest sene aḡja vällä*, — *mitä sinä maḡud ühtepuhku*; Rakvere *maḡuma* 'pealeajavalt kerjama'; AES Järva-Madise *maḡuma* 'palju paluma, peale käima', *maḡ-õun*, — *mustlased käivad maḡumas*, — *ä maḡü | eḡä ma ei aḡnä | mis te maḡutte*; AES Koeru *maḡ-uma* 'nuruma, suisa peale ajama, norima', — *maḡüv pīma*, — *maḡü piäle, muḡ põle aḡda*; Peetri *maḡuma*, AES Kuusalu *maḡuma*, *maḡun*; AES Juuru *maḡ-ouma* 'paluma pääletykkivalt; pääle ajama', — *mustlane maḡus* 'õmajä'; Rapla *maḡüv nagü mustlane* 'palub pealekäivalt, nagu mustlane'; AES Risti *maḡuma*, — *juskü mustlane maḡõv peäl*; Torma *maḡüv juskü mustlane*; Kodavere *laḡs maḡüv*; Häädemeeste *maḡ-uma* 'vägise peale ajama', — *miš sa sin ikki maḡüd*, *eḡä ma sul ei aḡnä*; Helme *manguma*.

² Riigi Keskarhiiv.

³ Tallinna raeprotokoll 1689, III 13, lk. 178.

Nagu osutavad esitatud näited, on *maḥgama* murretesomane just Põhja-Eestile ja Lõuna-Eesti põhjapoolsele osale; Häädemeeste ja Helme vasted on saanud ühiskeelt kõnelevailt isikult. Ühiskeeles on sõna enam-vähem üldine ning EÕS-u poolt tunnistatud ka kirjakeelseks. Kirjanikest on seda tarvitanud vähemalt A. Gailit „Ristisõitjates“ (1927), lk. 282 ... *arvavad, et meeldib mul talupoegadelt viina manguda*, ja Mait Metsanurk „Punases tuules“ (1928), lk. 609 ... *ja manguvad minu enese käest*.

Murdeis ja osalt ka kirjakeeles esineb toodud verbikuju kõrval veel teisigi:

mangama: AES Juuru *maḥgama* 'zudringlich bitten', *maḥgan*, — *tulèb jälle maḥgama: aḥnà molle sedä ja sedä*, — *vanäl äl käis paelü laḥsi maḥgamas*, — *käḥku muḥtlane maḥgamas*; AES Märjamaa *maḥgama sē ō peäle aḥamene*, — *muḥtlane maḥgab*, — *maḥgavad peäle, eḥ lähä ä*; AES Põltsamaa *maḥgama*, — *märdid käisid enne maḥgamas*.

mangima: Wiedemann Wb. *maḥgima*; AES Koeru *maḥgima* 'nuruma, norima, suisa peale ajama', — *muḥtlane maḥõib leiba*, — *ä maḥõi, tiḥ tüõd*.

mangeldama: Wiedemann Wb. *maḥheldama*; EÕS *mangeldama* 'pealeajavalt paluma, nuruma, musteldama, nuiama'; AES Põltsamaa *maḥgerdama*, — *maḥgerdab kuḥ muḥtlane, äb peäle ja tēb muḥtlast*.

mangutama: AES Kolga-Jaani *maḥguḥtama* 'tungivalt paluma, nõudma, nuruma', — *maḥguḥtas minü käḥst ku muḥtlane*.

Tegusõnade kõrval esineb ka nimisõna:

mang: Wiedemann Wb. *maḥg*, G. *maḥnu* 'zudringliches Bitten, Fordern'; EÕS *mang*, gen. *mangu*.

Mustlaskeeles leidub eesti tüvele häälikuliselt ning sisuliselt täiesti vastav sõna: Pott⁴, lk. 445 *mangav* 'ich

⁴ A. F. Pott, Die Zigeuner in Europa und Asien. Ethnographisch-linguistische Untersuchung, vornehmlich ihrer Herkunft und Sprache, nach gedruckten und ungedruckten Quellen. I Theil. Halle 1844; II. Theil. Halle 1845.

bitte, ich bettele'; *manglo* Adj. 'ausgebeten', *Mangawà tut* 'ich bitte dich' jne. jne.; *Ješina*⁵ *Mangav* 'ich bitte, bettle', *mangipnaskro* 'der Bettler', *-kri* fem. 'die Bettlerin, das Gebetbuch'; *Sowa*⁶ *mangáva* 'bitten, fordern, betteln', *mangēmaskero* 'Bettler', *mangēpaskero* 'Bettler, Pracher', *mangēpen*, 'Bitte, Gebet, Bettelei'. Armeenias mustlaste keelest kuulub siia *mang-el* ~ *mank-el* 'bitten, fordern, betteln' (Finck⁷). Läänemere-maade mustlaste murdes ilmunud Johannese evangeeliumis⁸ tähendab *mangelas* 'mendicabat' (9; 8), *mangen* 'petite' (16; 24); Tartu murdes *manga* 'palun'. Finck ühendab käsitledava mustlaskeele tüve praakriti indikaatiivi preesensi 3. singulari *maggai-ga*, eeldusel, et mustlas sõna on „mit eingefügtem Nasal“ (lk. 69).

Esitatud mustlas-sõna on erilise levimisvõimega. Levimise põhjuseks on olnud kindlasti just see asjaolu, et mustlase isik ja nurumine on sedavõrd tiheli ühenduses teineteisega, et mitmel pool, kus on olnud suhteid mustlastega, on nende asjaomane sõna leitud kõige sobivamaks nurumise tähistiseks. Läti keeles leidub *Mülenbach-Endzeilīn*⁹ järgi *maṅguōt* 'betteln, bitten, zu erhalten suchen', *manguōtājs*, *mangātājs* 'der Bettler', *manguōšana* 'das Betteln', — *čigāni iet apkārt manguot*. Olgu mainitud, et see sõnaraamat tuletab läti sõna ning eesti *manguma* germaani keelist, tuues võrdluseks anglosaksi *mangōn* 'handeln' ja keskalamsaksa *manger* 'Händler'. — Saksa hulkurite argoos on (Ostwald¹⁰) *mangen*, *mangt* 'betteln', *Manger*

⁵ P. Josef Ješina, Romāni Čib oder die Zigeuner-Sprache. Leipzig 1886. III trükk.

⁶ Rudolf v. Sowa, Wörterbuch des Dialekts der deutschen Zigeuner. Leipzig 1898.

⁷ Fr. Finck, Die Sprache der armenischen Zigeuner. Записки Императорской Академии Наукъ. Томъ VIII № 5, lk. 68 ja 116. С.-Петербургъ 1907.

⁸ Evangelīben māro Raskīro Iisusko Hristoskiro. Joannostir čhindlo. Rīgā 1933.

⁹ K. Mülenbachs, Latviešu valodas vārdnīca. Redģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzeilīnš. XVIII burtnīca. Rīga 1926.

¹⁰ Hans Ostwald, Rinnsteinsprache. Lexikon der Gauner-, Dirnen- und Landstreichersprache. Berlin 1906.

'Bettler'. Rumeenia varaste argoos on *manghitor* 'mendi-
ant' (Graur¹¹). Eesti keele seisukohalt on tähelepandav,
et käsiteldav sõna on tuntud ka sugukeelis. Soomes on
Rennvall'i LLF-s *Mankun*, *ua* al. *mangutan*, *taa* 'anxie
rogi to, enixe mendico ut Cingarus, zudringlich betteln;
inde eadem verba repeto, eins und dasselbe sagen'; Lönnrot
SRS *Mankua*, *mangun* 'gnälla, enträget tiggga, begära,
omsäga detsamma, kälta', *Mankuja* 'den som begär enträ-
get', *Mankuminen* 'enträget tiggande', *Mankuvainen* 'gnäl-
lande, enträget tiggande', *Mankoa* id., *mankoa kuin musta-
lainen*, *Manguttaa* id. ja muid tuletisi samast tüvest. Lapis
on Nielsen LO järgi *mag'godit* 'be dissatisfied and
exacting, være misfornøid og fordringsfull', *mägguš* 'beggard-
woman; importunate person, tigger-kjerring; påtrengende
person'. Esimese silbi vokaal osutab, et lapi sõnad on
laene soome keelest. Soome sõna ise võib arvata eesti
laenuks. Soome allikate järgi, muide „Tietosanakirjas“, pe-
takse nüüdseid Soome mustlasi ühtekuuluvaks Rootsi oma-
dega. Kuid mõningad andmed osutavad, et varemail ajal
on siirdunud mustlasi Soome just Läänemere-mailt. Ren-
vallil tähendab *Lätti* 'homo ex Lettia, Letto, Lette' al.
'Cingarus, Zigeuner', *lättia* *puhuu* 'loquitur lettonice l. cin-
garice', *lätti* l. *latin* *maa* 'terra Lettiæ l. Cingarorum', *lätti-
läinen* 'letticus, Letto, lettisch al. cingarus, zigeunisch'.
J. Mägiste on juhtinud tähelepanu, et *Lätti* 'Cingarus,
Zigenere' esineb mujalgi vanemas soome keeles¹². Osalt
soomest, osalt otse mustlaskeelest põlvnevad soome-rootsi
mangwoot 'Käxa, kälta, enträget begära' ja *mangwoot(a)* 'Enträ-
get begära' (Wessman¹³). Argookeeles on *manga* ja
mange tuntud ka Rootsis ja Taanis.

¹¹ A. Graur, Les mots tsiganes en romain. Bulletin Linguistique
publié par A. Rosetti. II. Bucaresti — Paris 1934, lk. 167.

¹² A. V. Koskimies, Lisäyksiä Jusleniuksen Sana-Lugun Coe-
tuksen. Tehneet Salomon Kreander ja Juhana Canstrén. Helsinki 1917.

¹³ V. E. V. Wessman, Samling av ord ur östsvenska folkhäl
Andra häftet. Helsingfors 1926.

maaruma

Wiedemann Wb. *māruma* = *mānguma* Peipsi-äärse sõnana; AES Vaivara *māruma*, *mārun* 'nuruma', — *mustlajsed käiväd mārumas*, — *tämä käib mārumas üht ja tojst*; Narva-Jõesuu *mustlased maaruvad iga asja*; AES Iisaku *māruma* 'nuruma, manguma', — *mā:rub nagù | mustlane || a:ñnà ja | a:ñnà*; AES Viru-Nigula *māruma* 'nuruma', — *mustlajset māruvad*, — *käib mārumas nagù mustlane* (= *käib tellimas*), — *mārüb ikkè kalläl, nagù puäl vðkaubàga*, — *missà mārud ja näksüd, üks perèrahväs añna*; Rakvere *māruma* 'manguma'; AES Viru-Jaagupi *māruma* ~ *muåruma* 'manguma', — *mustlased māruvad leiba ja kõjkki ašja*, — *mustlane muårüb alatti*, — *mārus rahà vðlga*; AES Haljala *māruma* 'nuruma, santima', — *mustlane maŋgüb ja mārüb*; AES Simuna *māruma* 'musteldama, nuruma', — *miš,sa mārüd sin mü selläs nagù mustlane*, — *ta mārus mu kalläl terve pdevà, añnà sedà, añnà teist*, — *jättà juq, ä mārù*; AES Järva-Madise *māruma* 'nuruma', *mārun*, — *mustlased māruvad leiba ja lihà*, — *ärà māru mu kalläl, kaši minema*; AES Koeru *māruma*, *mārüb*, — *sant mārus süija*, — *mustlane mārüb*; AES Torma *moåruma* ~ *māruma*, — *sā moårüd kul mustlane*, — *mustlased käiväd moårumas*, — *moårus kuŋ kurivoim*, — *moårüd nãgò mušllane*, — *üks ta moåru õskab kül*.

Maaruma esinemine piirdub olemas-olevail andmeil Kirde-Eestiga. Selle sõnaga võib häälikuliselt ühendada mustlaskeelse substantiivi (Pott, lk. 440) *maro* 'panis'; Ješina *Máro* 'das Brod'; Sowa *máro* - *máro* 'Brot'. Johannese evangeelium *máro* 'panem' (13; 18); Tartu murdes *maŋga·máro* 'palun leiba'. Paistab võõrastav, et tahetakse ühendada mustlase 'leiba' tähistavat substantiivi eesti 'musteldamist' tähistava verbiga. Ühendamisvõimalus saab siis ometi arusaadavaks, kui võtta arvesse, et mustlaste päänurumisaineks on toidukraam. Varemajal, kui mustlaste esikjõugud jõudsid meie maile, ei osatud muidugi eesti keelt ja manguti oma keeli. Mangutav ese võis seega anda hõlpsasti käsituse kogu mangumise toimingule. Võrreldagu siia eesti *santima* arengut ladina *sanctus*'est.

Pääle eesti keele on *māro* laenatud saksa hulkurite argoosse algupärases tähenduses: Ostwald *Mahro* 'Brot'. Siia kuulub ilmsesti veel soome vasteid, mis on käinud sama tähendusmuutuse teed kui eesti *maaruma*: Renvall *Marnu*, un 'enixe rogicans, anxie mendicans ut Cingarus, zudringlich bettelnd', *marnuan*, *uta* = *mangun*, *Maru* 'homo blandus, adulator, simulator, Schmeichler, Heuchler', *marutan*, *ttaa* 'blandior, adolor, simulo amicum, schmeicheln, heucheln'; Lõnnrot *Marnu* 'gnällande; enträget tiggande', *Marnia* - *Marnua* 'gnälla, enträget tigger', *Marnukka* 'enträgen tiggare', *Maru* 'smickare, smilare, lismare, hycklare', *marua*, *maruta* 'tigger', *maruke* 'tiggeri'. Soome metateetilisele sõnakujule on olnud alglähteks need mustlasmurrete vormid, milles esineb nasaal n: *manro* (Pott, lk. 440).

Toodud sõnad võimaldavad niitada pääle keeleliste kokkupuudete ka rahvaluulelisi. Neus'il „Ehstnische Volkslieder“, lk. 446, on kogu viimase lauluna

Mustlase laul.

*Jõuro, jõuro, mõuro, mõuro,
 Jõuro, mõuro, joodu pere!
 Mango, mango maaro,
 Hakkut-fakud saaro,
 Hakkut-fakud, leiwakakud,
 Sea liha libedada,
 Worstikesta kerikfelta.
 Mango, mango maaro!*

Kogu väljaandja on *Mango, mango maaro* tõlkinud saksa keelde: Bettl', erbettle Brot nur! Värss *mango* jne. paralleelvärsiga esineb paarile korrale veel mustlaste kohta käivas naljandis, kus tahetakse matkida mustlaste kõnet. Üks niisugune anekdoot on trükitud M. J. Eisen'i „Eesti rahvanaljas“ (1910), lk. 204:

Rašš olešš mu enese ära šöönud.

Mustlased tulnud jõulu laupäeval peresse. Wana mustlane istunud ahju redeli pulgale, woršti otš rippunud tastust wälja.

Rašš tulnud, hařanud woršti nārīma.

Mustlase eit istunud seina ääres.

Eit hüüdma: „Ruule taat, rašš šööb woršti ära!“

Taat pole sedita tähelegi pannud.

Nüüd eit mustlase keeli hüüdma: „Ole tikkari, tina rikkari, ale fatu saaru, mutsu maaru, ratastaru rummu!“

Saat karanud ülesse. Tõrjunud kaasi minema, hakanud eite tontima. Ise kirunud: „Miks sa ennemini ei ütelnud! Kas oleks mu enese ära jõõnud, sa poleks sõnagi lausunud!“ [D. Sintzenberg Zapalt.]

Raplasi on saadud järgmine samade sõnadega naljand:

Mustlased tulnud kuhugi perre ja hakand manguma endile liha ja toidukraami: „Singu singu saaru, mangu mangu maaru“ jne. Peremees olnud eelmisel päeval hundi tapnud, nülginud ja nüllitud hundi sauna kerisele kuivama pannud. Saatnud siis mustlased sinna sööma ja alles järgmisel päeval õelnud mustlasile, mida nad söõnud. [Mag. Hugo Masing.]

Lisaks on registreeritud kaks värsipaari ilma naljandita:

Mustlase palve: *märü, marü mârü*
(h)äppü ptma sârü¹⁴.

Mangu, mangu maani
*Sirgu, sirgu silni*¹⁵.

Kohal kättesaadavais mustlaste laulude kogudes ei leidu värsipaarile otsesest västet ega ole järelepärimised Tartu mustlaste juures andnud jaatavaid tagajärgi, kuid võib eksimatult oletada, et tegemist on mõne hästilevinud mustlaslaulu või palve jälitamisega. On tähelepanndav, et see laul on laennud ka rumeenia keelde:

A Mango
Mango,
Maro,
Maródilo,
Socori graba sfintia
*Totodel împărătia*¹⁶.

Nii eesti kui ka rumeenia keeles on suurem osa mustlaskeele sõnade jälitusi arusaamatud. Eestis annab pääle kahe esitatu seletusvõimalusi üksnes *saaru*, mis oleks ühendatav mustlase *sârõ*'ga 'kõik'. Esitatud värsipaaril on eesti keeles aga see oluline tähtsus, et ta aitab tõestada *maaruma* põlvnemist *mârõ*'st.

¹⁴ AES Viru-Jaagupi.

¹⁵ Kambja.

¹⁶ Graur, lk. 168.

Sel asjaolul, et *manguma* ja *maaruma* on esijoones Kirde-Eesti sõnu, on oma ajalooline alus. Nimelt oli Vene ajal suur osa Eesti mustlasi Laiuse valla järgi ja Virumaa metsarikkad kohad on praegugi eelistatuimad paigad mustlaste suvisteks laagriteks.

Paul Ariste.

Keelelisi tähelepanekuid vepsa retkelt.

(Järg.)

3. *en nägiške* 'ma ei (ole) näinud'.

See imelik eitava mineviku verbivorm on mainitud LVHA 27, kus teda möödaminnes võrreldakse setu *näe es* ja liivi *nä iz* konstruktsiooniga. Kuna vepsa *-ke* on liitpartikkel (näit. *toške* 'too juba', soome 'tuopa'), näis ta sobivat tähendusvarjundi andjaks ka kõnesolevasse verbivormi. Kogu küsimus oli häälikuloolises uurimuses võrdlemisi tühine kõrvalküsimus, mida võimata oli hakatagi põhjalikult harutama ainult lõunavepsa materjaliga, ja sellepärast oleks ta vajunudki ootama tuleviku otsust tähelepanu äratamata, kui teda poleemika-areenile ei oleks kistud. Vt. „Virittäjä“ 1925, lk. 141, 142, kus põhjalikumalt sellest lõunavepsa vormist räägitakse ja ühtlasi näidatakse, et lõunavepsa ei anna mingisugust õigust ühendada teda soome frekventatiiv-kontinuatiivse tüübiga (*nädeske-*), nagu esimene pääliskaudne mõtlemine muidugi igaühte sunnib tegema. Nii-sugune vastavus annaks lõunavepsas häälikseaduslikult tüübi *en nägeskend* — ja niisugune tüüp ongi olemas (vähemalt *ambuskendən* 'lasen püssi sagedasti' — *en ambuskend*). Ka tähendus teeb raskusi, sest *en nägiške* võib väga hästi olla 'ma ei näinud ühe korra' (vrd. *kerdane t andiške* 'kaasa ei andnud', s. t. sel ainsal korral, kui ta pidi andma). Müstiliseks teeb asja ka see, et vorm võib lõppeda *-k* ja isegi *-t-ga* (*en nägiškek, en nägišket*).

Arusaadavalt äratas see problemaatiline verbitüüp teatavat põnevust — kas toovad teised vepsa murded küsimusele lahendust? Korvoilas ja Noidlas ei tulnud midagi uut juurde, kuid Korblas, kus juba tüüpilisem keskvepsa murre

algab, oli lahendus esimesel päeval käes. Säälggi oli *en nägiške* 'ma ei (ole) näinud', *hän t skokahtiške* (ehk *skokahtan*) 'ta ei karanud üles', kuid *en nägišket* 'meie ei (ole) näinud', *en notoiškeŕt amu* 'meie ei (ole) tõmmanud noota ammu'. Niisugune vahe (s. o. -t ainult pluuralis) oli nähtavasti normaalne, kuigi -t võis ka singularisse tungida, näit. *en nägišket sindajž eglaj užnoifes* 'ma ei näinud sind eile õhtusööki süües'. Tuleb meeles pidada, et neis murdeis tarvitatakse mitmuse eitavais vormides alati passiivi, ehk küll subjekt on nähtaval, näit. *en* (ehk *emaj*) *solakast šodut* 'meie ei söönud soolast', *t denjojd anttut, embojdu t i sada vinad* 'nad ei andnud („nad ei antud“) raha, meie ei võinudki saada viina'. Nõnda siis -t (näit. *lapsed t nägišket* 'lapsed ei näinud') ei ole muud midagi kui päris korralik passiivi II partitsiibi tunnus (< -*ltu*). Kogu vorm vastaski juba täielikult frekventatiivtüübile, kui ainult -*iš*-ei segaks. Edasi Vilhala külakonna piiris (Hybjöiläs) tuligi vastu juba täiesti ootusele vastav tüüp *en nägesket* 'meie ei näinud', *riene ntišed igäs t rahnosket* 'need tüdrukud ei (ole) ialgi vilja lõiganud', *t astusket* 'nad ei astunud' jne. (kuid *en astuske* 'ma ei ole astunud'). Oleks vastav singular *en nägesken(d)*, *hän t astusken(d)*, siis oleks kogu see formatsioon päris korralik eitav frekventatiivverbide konjugatsioon, kuid siis tähendaks ta lihtsalt ka 'ma ei näinud sagedasti, ma ei astunud sagedasti' (nagu *en ambuskend* 'ma ei lasknud sagedasti püssi'). Praegune singular (*en astuske* jne.) ja üldse kõnesolev moodustus ei ole oma funktsioonilt keskvepsaski vähemalt selgesti frekventatiivne, vaid ta võib isegi momentaanverbidesse kombineeruda, ja vene keelde tõlkides ei tarvitata tema kohta esijoones nn. aspekt-konstruktsiooni (näit. *en lugeske*, *vn. я не читал*; küll ka *я не читывал*).

Minu arvustajal (E. N. Setäläl), kes varemalt oli keskja lõunavepsa murdeid kuulnud ja muidugi ka selle läbi-
paistva keskvepsa verbivormiga tuttavaks saanud, oli õigus, kui ta minu tollekordse seletuskatse — nii juhuslik ja vähenõudlik viide kui see ka oli — hukka mõistis. Oleks ta ise mõne faktiga oma seletust motiveerinud, ei oleks asja.

kohta tarvis olnud sõnagi võtta. Kui juba *en nägesket* 'meie ei (ole) näinud' faktiline on, võime aru saada, et näit. jaatava imperfekti analoogia (*nägin, nägimai*) on võinud oma analoogiaga *i*-ga vormi *en nägišket* tekitada, ja samuti eitav preesens (*en näge*) analoogiliselt tekitada singulari praegused vormid (*en nägiške* pro *en nägeskend*), mille järele kogu see uus tüüp ka oma frekventatiiv-kontinuatiiitse funktsiooni vähehaaval kaotas. Kogu see *-ške* näikse keeleinstinktis liitpartikliga segi minevat, ja lõunavepsas kohati esinev *-škek* (*en nägiškek*) tuleb vist seletada liitpartikli *k*-olluse reduplikatsiooniks.

4. *meiðeŋ kartte, karttes* 'meie kombel, meie keeles'.

Selle sõna olen (LVHA 230, 333, 367) kirjutanud ühe *t*-ga, kuid teistes vepsa murretes on siin selge täielik geminaat, ja niisugusena ta vist esineb vähemalt kohati lõunavepsaski, nagu mineval suvel konstateerisime (ehk küll asjale lõunavepsa piirkonnas viibides ei pööratud erilist tähelepanu). Ka *k, t, p* hääldatakse kesk- ja põhjavepsaski sagedasti juba poolpikalt (või lühikese geminaadina), kuid siin ei olnud niisuguse kvantiteediga tegu.

Selle sõna olen ühendanud sm. *karva-*, e. *karv*-sõnaga (LVHA 230), mis teatavasti tähendab ka 'värvi' või üldisemalt 'laadi' (näit. sm. *kaiken karvainen*). Järelikult *kartte* < **karvaitten*, mis adverbitüübiliste sõnade arenguna oleks muidugi võimalik. Nähtavasti inspireeris mind sellele seletusele klambritevaheline märkus „Tutuk. *karva?*“ (s. o. Tutuka külas *kartte* asemel või kõrval *karva*, < **karvan*), kuid see küsimärk teeb *karva*-tüübi olemasolu igatahes küsitavaks.

Keskvepsa Noidlas (ja juba Korvoilas) kohtas meid kuju *kartte*, selle kõrval aga üldisemalt *karkte*. Viimase olemasolu teistes keskvepsa murdeis on natuke küsitav, olgugi et vähemalt Šimjärves ta pidi ühe kirjaliku teate järgi esinema. Üldine on igatahes ainult *kartte*. Kuid see imelik *karkte* näis esialgu vana rudimendina ja sundis seletust otsima sõnast *karged* 'kare', mille genitiiv-akusatiiv ta oleks, nagu näit. *lužikaŋ korkte* < **korkuteŋ* (kust *korkte* üldistus ka

nominatiivisse, - *mužikanj korktuž*)⁴. Ainult tähenduskülg teeb võitmatuid raskusi, niikaua kui 'kargel' puudub igasugune siia sobiv funktsioon. Omalt poolt seletasin — ja seletan edasi — näiliselt vana *karkte*-kuju ainult hiliseks analoogia-moodustiseks. Vaevalt kuskil vepsa murdes on *korkte*'gi häälikseaduslik: selle asemel peaks olema ja üldiselt ongi *kortte*. Tüves esinev *g* (*korged*) tungis analoogiliselt teadvusse ja sünnitas kju *korkte*, kuid ühtlasi (kui juba *rtt* asendati *rkt*-ga) võis *kartte* asemele tungida *karkte*. Selle seletuse kasuks kõneleb ka asjaolu, et koolitatud vepslane võib tunda „õigeks“ ja kirjutada *karkte*, kuigi ta niisugust vormi ei ole näinud ega vist rahvakeelest kuulnud⁵.

Uue suuna seletusele andis üks Särgjärve vanamees (kelle keelt mul oli juhus Šimjärves mõni tund uurida). Tema teadmise järgi üteldakse kuskil Pondla pool (Valgejärve piirkonnas) *miden kaltšiks*, ja see oleks ju nii vormi kui tähenduse poolest peaaegu täiesti sama mis sm. *kalttaksiksi*, *kalttaksiksi* (nom. sg. *kalttainen*, *kaltainen* 'millegi laadiline'). Sellega ühendusse tuleb vist panna vepsP *kallti* 'mööda, kaudu', näit. *süvärele ajab himgögeŋ kallti* 'Syvärile sõidab Himjogi'st mööda, Himjogi kaudu', *mā kujon kallti* 'mine tänava kaudu'. -*li* on muidugi prolatiivi lõpp, järele jääb *kalt-*, vist < *kaltta*, mis on part. sg. sõnast (sm.) **kalsi*: *kallen* (vrd. *kallellaan* 'viltu'). Huvitab, et Kagu-Häme murdes on *sil kalel* (< *kallel*), mis tähendab 'sel kombel, seda moodi' ja on nimelt allat. sg. sõnast **kalsi* (alg tähendus 'äär, veer, kallak'), nagu H *akulinen* (Virittäjä 1926, lk. 81) uskumapanevalt on näidanud.

Kuid vepsa sõnas on üldiselt *r*, mitte *l*. Isegi üks Pondla küla inimene, kelle käest *kaltšiks* kjuju olemasolu katsusin kindlaks teha, ütles ise *kartšiks*, ja Šimjärvest kirjutasin

⁴ Niisugusele — häälikuliselt laitmatule — seletusele juhtis tähelepanu mag. Lauri Posti, kes sellega kiskuski küsimuse iga uue murde piirkonnas päevakorra.

⁵ See oligi eelnimetatud Šimjärve „kirjalik teade“. Kirjutaja nimelt ise hakkas viimaks kahtlema, et ta vist seda kjuju ei ole kuulnud. Särgjärve mees ütles mulle ometi *karkte* — kuid ta ütles ka *korkte*, võib-olla teadlikult „täielikumata“ vormi otsides.

viheldab vändon kartšiks 'vilistab pillimängu moodi'; on ju kaugel lõunavepsaski *karthine* 'laadiline' (tähenduski täiesti sama mis sm. sõnal *kaltainen*). Kas siis ikkagi mängus on olnud ka *karv*-, vähemalt niivõrd, et ta on kõrvalkujuna *r*-i olemasolus süüdi? Omalt poolt ei tahaks ma „häälikseaduslikkuse“ küljes kinni rippuda säääl, kus sisemine tõenäolisus teist kõneleb. Ei tunne me ju häälikseaduste piirdumuste peensusi ja kõiki võimalikke analoogia-allikakesi, ja eriti kulunud adverbide arengus tuleb alati ette homorgaansete häälikute vaheldusi ja suuremaidki näilisi komistusi.

5. *kuhm* 'rikas inimene', *uhm* = eesti *kuhm*, sm. *kuhmu*.

Äänisvepsa Pervakoi külas, kus olime sunnitud keelejuhtide leidmiseks kaunis laialt raha liigutama, saime peagi kuulda nimeuse *kuhmud* või koguni deminutiivse hellitleva *kuhmužed*. Näidetena on kirjutatud: *endę olthe kuhmud* 'ennemalt olid suured rikkad' (vist rikkamad kui hilisemad, 'kulakud', mis üldse ainult jõukat talupidajat tähendab); *a voį mitšęt kuhmut, tũthe pošadaha* 'ah, missugused suured rikkad tulid külasse'. Samuti *kuhmunak*, *kuhmuak*, *kuhmak* 'rikka mehe naine': *kuhmak mänob, hängen mužik kuhm* 'kuhmu naine läheb, tema mees on „kuhm“'. Hiljem selgus, et *kuhm* oleks olnud juba keskvepsastki kättesaadav. Šimjärves olevat sõna tarvitusel 'upsaka rikka' tähenduses (kellelgi olevat vanasti onu olnud Moskvas *kuhmun*), Päärves samuti, kuigi tähenduses 'rumal-upsakalt rikas'. Sõna esinevat umbes selles tähenduses isegi karjala-aunuse piirkonnas.

See *kuhm* 'rikas' ei ole eraldatav sm. sõnast *kuhmu*, mis eestiski esineb samas tähenduses: *kuhm*, gen. *kuhmu* ehk *kuhmi* 'beule' (Wied.). Täenduslik hüpe 'kuhm, pahk' > 'upsakalt rikas' oleks vepsa keeleski sooritatuna hästi arusaadav, kuid seekord on see areng sündinud vist vene keeles, kus *šiška* (шишка) tähendab 'kuhm, pahk', kuid üldiselt ka '(rikkuse poolest) vägev, tuus'. Vepsa vastav siirdunud tähendus on ilmselt nn. tõlkelaen.

Tõlkelaen jäägu tõlkelaenuks, aga huvitavam küsimus on see, mis sai sellest *kuhmu*'st, mis omal ajal tähendas ainult 'kuhmu' või 'pahka'. See on nüüd *uhm*, gen. *uhmun*, näit. *pajndaze, ka tubub uhm* 'virutatakse („painetakse“), siis kerkib kuhm'; *uhm naskeze* 'kuhm alaneb'. Mispärast *k* on sellest kadunud? Muidugi sellepärast, et uue tähendusega *kuhm* ei sallinud endist *kuhmu* niisugusena enda kõrval. Kuid häälikseaduslik ei ole igatahes see areng mitte olnud, ja ma ei näe üldse, missugune „seadus“ selle muutuse juures on olnud maksev. Kui sm. *uhma*-sõnal (vrd. *uhmata* 'trotsida') oleks vepsas olnud vaste *kuhmu*'le lähedase tähendusega, võiks kuidagi arengust aru saada, aga midagi säärast ei ole vist võimalik oletada. Igatahes kõva pähkel keeleteaduse põhimõtete-õpetusele, mis sääraseid arengukäike häämeelega ei tunnusta.

6. *maks* 'sõber'.

Huvitavate sõnade pikast reast lubatagu esile tõsta veel üks. Muidugi on vepsas *maks*, gen. *maksan* samas elundi (sks. 'leber') tähenduses kui näit. eestis ja soomes, kuid selle kõrval tuleb Äänis-vepsas igapäevase sõnana ette ka *maks*, mis tähendab samasugust 'armastajat' kui vene laensõnaga väljendatud *drug*, kuid ühtlasi üldisemalt ainult 'sõpra' või 'sõbratari'. Esimest korda kohtasin teda muinasjutus, kus *nitšel* (neiul) oli *maks*, ja laulus lauldi: *māntziņ ku bešedajšhe, ilē miliļ maksad (~ maksasšš)* 'tahaksin minna külla (võõrsile), aga ei ole minul sõpra (~ sõbrakest)'. Hiljem tuli ta üsna hariliku sõnana kõneski ette, sagedasti deminutiivsel kujul *maksajne*. Tagantjärele kuulsin, et sõna ei ole keskvepsaski (Simjärves) ses tähenduses tundmatu.

Alguses arvasin, et siin on tegu ainult kohaliku piltliku sünnitisega, eriti et praetud maks näikse kuuluvat kohalikkude maiusroogade hulka (magus nagu maksatükk!), või jällegi, et sõna on ühenduses vastava verbiga (vrd. eesti 'maksmise' tähendusi), kuid hiljem (minu ettekande puhul Leningradi Teadusteakadeemias) juhtis prof. Bubrich minu tähelepanu sellele, et *maksa* vaste votjakiski tähendab ka 'sõpra', ja prof. Poppe teadis, et ta mongoli keeltes võib

tähendada 'sugulast'⁶. On väga tõenäoline, et vepsaski on meil siin põline *maks*-sõna kõrvaltähendus ees.

Olgu kuidas tahes, vähemalt meenus mulle seda sõna kuuldes Agricola keele ebamäärase tähendusega *mite maxa*, hilisema soome vaimuliku kirjanduse *mitämaks*, mille üle Setälä on (Virittäjä 1904) kirjutanud, pidades seda *maksa*'t laenuks rootsi keelest (kuhu ta oleks kesk-alamsaksa kaudu tulnud, sääl *machshên*), kuid seejuures võttes arvesse ka vanema seletuse usutavust (*mitä maksaa* 'mis maksab'). Ma ei hakka siin näiteid sellest vana keele sõnast esitama (vt. eelmainitud Setälä kirjutust), kuid meie võiksimme selle *maxa*, *max* asemele panna millegi sõna *veli*, *veikko*, *veikkonen*, *ystävä* ('vennas', 'sõber' vms.), ja lause mõte oleks igatahes loogiline ja selge.

On huvitav — ja see juhtiski minu mõtted käesolevale seletuskatsele —, et keskvepsas kuulsin sagedasti tarvitatavat sõna *priha*, *prihatš* 'poiss, poisikene', lõunavepsas vene laensõna *batško*, *brat* (kui mitte ei eksi, nimelt *mida*-sõna kõrval) peaaegu tähenduseta täitesõnana (näit. *mida priha mänemaj ongenē* — olgu küll, et ühtegi *priha*'t ei olnud juures). Karjala *velli* 'vend' on niisama üldine vastavas ebamäärases tähenduses.

Muidugi jääb see seletus, olgu ta kas või õigeigi, „tõendamata“, niikaua kui pole näidatud, et *maksa* ka vanas soome keeles on 'sõpra' või muud sellele lähedast mõistet väljendanud. Kuid teiselt poolt: ühe ja sama foneemi säilimine kahes nii lahkuminevas tähenduses on vepsa keeleski — kes kahte *kuhmu*'tki kõrvu ei ole sallinud — imes- tamisväärne asi. Ei ole nähtavasti teist sõna olnud, mis oleks 'sõpra' tähendanud, ja nõnda tuli kahemõttelise *maksaga* leppida, kuna soome keeles *ystävä* ('sõber') juba Agricola keeles esineb.

Lauri Kettunen.

⁶ Wiedemann märgib sürjanist (Syrjänisch-deutsches Wörterbuch'is) *mus* 'leber', *musa*, *alja-musa* 'lieb, geliebt'. Dr. T. E. Uotila teatas lahkesti suusõnaliselt, et 'maksas' tuletis votjakis niisama tähendab 'armast, sõpra', ja prof. Ramsted kinnitas prof. Poppe eelmainitud teadet mongoli keelte kohta õigeks.

Näiteid $\eta kk > kk$, $mpp > pp$ hääliku-arengust.

Nasaalainese kadu (resp. assimilatsioon) silbilõpulisel *nt-*, *\eta k-*, *mp*-ühendeis on läänemere-sm. keelte üldtuntud, oletatavasti põlisvanu nähtusi. Sellega seletuvad ms. sellised e. vaheldused nagu *tundma ~ tuttav* (< **tunt-ta\beta a*), *kolmanda ~ kolmat* (< **kolmant-ta*), vrd. juba Setälä' ÄH 386—392. Teoses „Über art, umfang und alter des stufenwechsels...“, lk. 8—9 on sama autor viinud seda liiki vaheldusnähtused (sm. *leppä ~ lempä*, sm. *kontti ~ e. koff*, sm. *typpy* 'stumpf' ~ e. *tömp*, *tümp*, ung. *tompa* jm.) ürgse soome-ugri astmevahelduse alla, oletades nasaalitud kujusid algse tugeva, nasaalisisaldavaid aga nõrga astme järglasiks. Hiljemini on püstitatud rida sellist vaheldust osutavaid etümoloogiaid, mainitagu näit. vaid Vir. 1914, 186 Ojansu' e. *kupits*, *kupats* < **kumppitsa* ~ sm. *kumpu* (?) ning FUF XVI 213—214 Toivonen'i sm. *maakko* 'tribula' ~ vog. *māñχw*... 'fejsze foka', 'axthelm', ostj. *munk* jne. sõnarinastused.

Läänemere-sm. keelte alal on *ntt > tt* muutuse jäljed väga rohked (vt. ülalmainitud kohta ÄH-s), $\eta kk > kk$ ja $mpp > pp$ esinduse kohta seevastu on seni esitatud vähe näiteid. Seepärast võiks põhjendatuna tunduda järgnevate viimast tüüpi lisandoletuste esitamine.

1. E. *puuk* ~sm. *punkki*.

Rahvaluuleuurijate fantaasiaküte e. *puuk*, g. *puugi*, *puugu*, *puuga* (P) -sõna esineb Wiedemann'i Wb-is mitmes tähenduses: 'Kröte', (d) 'Drache, geisterhaftes Wesen, welches angeblich Schätze zuträgt, auch den Kühen die Milch ausaugt', edasi vrd. säälсамas *mets-p*. 'Buschlaus, Zecke (*Ixodes Ricinus* L.)', *täts kui üks puuk* 'ganz betrunken', *vere-p*. 'Blutsauger, Vampir' jm. Viimati puugiküsimusi käsitles on Loorits oma töödes „Estonische Volksdichtung und Mythologie“, lk. 34 ning 77 ja „Eesti rahva usund“ (ilm. a. 1932), lk. 56—57 puudutanud ka sõna *puuk* päritolu

küsimust. Viimaksmainitud kohas loeme: „Hingeloomana esineb meil sageli ka *puuk*, mis on juba paganusaegne germaani (võib-olla ka balti) laensõna ja tähendab algselt vist *konna* (meil ka mitmesuguseid putukaid, Mulgimaal eriti tõuku ehk vakla, kes kasvab loomade naha all)...“ (tsit. koh., lk. 56). Edasi varakandja-puugi kohta eraldi tähendatakse (sääls., lk. 57): „Orjaajal puuk on laenatud lõuna murdeis ja Saaremaal teiskordselt sakslasilt *varahankija* tähenduses,...“ Varahankija kohta kordub sama mõte ka L-a äsjamainitud saksakeelses teoses, lk. 34: „Deutschen (kaum, wie man angenommen hat, älteren) Ursprung scheint auch der Getreide, Milch u. dgl. hamsternde *puuk* (< Puk) zu verraten,...“ Ebamääraselt populaarne on aga sõnastus sääls., lk. 77 puugi kohta: „Dieses Wesen hält sich für gewöhnlich auf dem Ofen, auf dem Boden über der Stube, auf dem Speicher usw. auf; es erscheint in der Gestalt eines Hahnes..., einer Ente..., einer Katze..., eines an der Kuh saugenden Frosches (*puuk* bezeichnet auch einen Frosch und eine Raupe), eines Kugelblitzes oder eines fliegenden Feuerstreifens... Ganz offensichtlich handelt es sich hier um eine Aneignung deutscher und daneben auch schwedischer Vorstellungen, Wesen, Motive, Sagen und selbst Termini“ (kõne on selles ühenduses pääle *puugi* ms. rootsipärasest *kratist* ja *tondist*). Viimasest tsitaadist ei saa enam välja lugeda ülemaalnähitud *puuk*-sõna kahelähteliseks analüüsimist, võib-olla selle liiglakoonilisuse tõttu. Ei tahaks arvata, et autori mõte neis kahes peaaegu samaaegselt ilmunud töös seevõrra varieerub. Mis puutub sellise kaksik-puugi (1. alamsaksa laen, 2. algsoomeline germ. resp. balti laen) oletust, siis see tõenäoselt pärineb L. von Schroeder'ilt, kes neile tulemusile on jõudnud ms. ka lingvistilisil kaalutlusil oma töös „Germanische Elben und Götter beim Estenvolke“ (Sitzungsberichte d. philos.-hist. Klasse d. kaiserl. Akademie der Wissenschaften, 153. köide, 1., Wien, 1906), lk. 14—15, 41, 61, kus ta e. „Hausgeist pük'i“ tuletab alamsaksast (< *Puk*), tähendustahu 'Kröte' puhul aga lk. 60 peab võimalikuks vanemat germ. resp. balti laenamisaegset.

Puuk 'varahankija' seletamine hiliseks laenuks vaevalt kelleski äratub kahtlusi. Küll aga kerkivad mitmesugused kahtlused *puugis* kui algsoome aegu laenatud konnas või putukas. Sest Lõnnroti sõnaraamatus leiame *n*-lise putukanimetuse *punkki* ~ *punkintäi* 'trädilus, fästing (puuntäi)', ka võrdluses *umpinainen kuin p.*, Kallio Lisävihko annab lisaks veel *punkku* 'flygfä, yrfä (mäkärä)', Viiburi lääni Uusikirkko murdest leiame isegi *ü*-lise kuju *puukki* 'puuntäi' (viimases *ü* *puu*-sõnale nõjumisest?). Neid¹ on raske lahus hoida e. *puugi*-nimelisisit putukaist ja vakladest, isegi konnast. Liiatigi veel kui e. Ristilt leiame AES-i kogudest sõnakuju *mešpuŋg*, *-puŋgä* 'puuk' (*m. imèn eñnast kiñne*). Esialgsete andmete vähesuse tõttu ei saa siin küll olla kuigi kategooriline, kuid siiski raske on juba nendegi andmete täos olles tagasi suruda oletust, et eesti-soome teatava söödikputuka-nimetuse algkujuks ongi olnud *puŋkki* ~ **pūŋkki* ~ *pūkki*. Vokaalikvantiteedi vaheldus seda oletust ei takista (vrd. e. *puutuma* ~ eL *putma*, e. *tüdinema* ~ sm. *tyytyä* jt., ka võib pikkvokaalsuse tekkimiseks germ. *Puk*-> *puuk*-sõna osalt hiljem kaasa mõjunud olla), *ŋ* kao põhjusist oli juttu käesoleva kirjutise alguses. Kuju *puŋkki* võiks oma afektiivsõnalise geminaadiga (või vrd. allpool mordva tüvevastet?) ja *i*-ainesega olla deminutiivmoodustis Ristil esinevast tüvisõnast **puŋka*. Viimast on aga peaaegu võimata lahus hoida e. Wiedemanni sõnast *pung*, g. *pungi*, *punga* (*pong*) 'Hervorragendes, Rundliches (Knolle, Knospe, Knauf, Knopf, Beule etc.)', *pungis silmadega*, *oksad on pungas* jne., millise sõna soome-ugrilisest etümoloogiast (*ung. bog, boga, bug* 'nodus, tuber; knoten, kolbe' jne.) viimati on kirjutatud Ravila, Vir. 1931, lk. 309—310. Mordvas (kujud *pokol* jne.) on lähtekohaks *ŋkk*-line geminaat-tüvi, nagu ka äsjanähtud sm. *punkki*-kujus. *Puuk*- ~ *punkki*- ~ (*meš*)*puŋg*-sõna sellise kuuluvuse vastuvõetavuse

¹ Allakirjutanul on Soome Sanakirjasäätiö kogudest põimitud Suur-*saare lehmämpuŋkki* 'punkki' ja Kivennapa *punkki*, kuid nende tähenduse ligema määritlematuse tõttu ei saa neid siinkohal arvestada. Sest soomes leldub veel rootsilaenuline *punkki* ~ *punkka* anumanimetusena tähend. 'bunke jne.' (vt. Lõnnroti sõn. ja Lisävihko).

korral ei saaks tema juures juttu olla mingist balti või germ. laenuprobleemist. Semasioloogiline külg ei teeks ületamatuid raskusi, sest kõik need söödik-putukad ja -täid ning isegi enese „kui *pung* resp. *puuk*“ täis imev mütooloogiline konn on võinud saada endile ühise piltliku nimetuse **puņka*-tüvest, vrd. Sanakirjasäätiö Kymi adj. *punkia* < **puņkeða* 'ulospäin pullistunut'.

Semasioloogilist tuge *puuk(ki)* - *punkki* - **puņka* etümooloogilise ühtekuuluvuse oletuseks annab huvitaval kombel just põhjagermaani keelkond, kust Falk-Torp'i Norwegisch-dänisches etymolog. Wörterbuch sõna *Puge* all (= taani van. 'kobold, gespenst') esineb ms. keskalamsaksa *pogge* 'frosch', ja kus kogu käsitletav ülemalmainitud germ. *Puk*-sõnagi enesesse haarav sõnapere on tagasi viidud algtähen-dusele 'etwas geschwollenes, buckeliges', mis meie **puņka*, **puņkeða* tähendusele kuidagi kauge pole. Sama laadi algtähen-dusele näikse viitavat ka säälsamas esitatud germ. keelte meid huvitav tähendusarengu-paralleel: norra murd. *bobbe* 'popanz' ~ rootsi *bobba* 'finne, kohlraupe' ~ keskingl. *bobbe* 'geschwulst, regenwurm, insekt'.

2. E. *tank*, *rilde tank* 'hilp, riidehilp'

esineb Jõhvi murdesõnana AES-i arhiivis T. Laur'i käsi-kirj. sõnastikus. Oma esinemisala kitsuse ja asendi tõttu on see tõenäoselt soome laen, sest selle (täenduslikult küll erinev) vaste esineb allakirjutanu teateil ms. just Soome kaguranniku murdeis ja selle tagamail: Sanakirja-säätiö andmeil sm. *tanĳki* resp. *tank|ki*, g. *-in* täh. 'takki' Virolahel harva, 'kauhtana' Säkkijärvel, 'lapsen koltti' Parik-kalas, 'takki, ...', *poika sai takkiisa* (= poiss sai naha pääle) Heinäveel, lisaks vrd. J. Uoti' Jääski ja Muolaa kihelk. keelt käsitleva käsikirj. uurimuse teateil (Helsingi ülik. filo-soofiasemin. arhiivis) *Tankki* 'kokovillaisesta kudottu liivin-tapainen vaatekappale', Lõnnroti sõnarm. *tankki*, *tankin* 'kort jacka med ärmor, rock, lifrock (takki, jakku)'. Ren-vall'i sõnarm. järgi *tankki* = *takki* *n*-lisena on omane Viiburi ümbruse murdeile. Nii semasioloogiliselt kui hääli-kuliselt (NB ainult *ņkk-kk*) on väljaspool kahtlust esitatute

ühitektuuluvus sm. üldtuntud sõnaga *takki, takin* 'rock, jacka (tankki)' (Lõnnrot).

Käsiteldavat sõna võiks vahest etümoloogiliselt ühendada sm. adj-ga (Lõnnrotil) *tankea ~ tankia* 'styf, stel', millest tuletatuna sm. *tankki* esineb ka oma algupärasele lähemas tähenduses 'styfhet, stelhet, det som är styf'. Võimalik, et nendega kuulub ühte e. *Wiedemannil tankijas (tankjas)* 'schlecht ausgebacken, „klintig“ ja lv. *Kettunen'i* käsi-kirj. *da'ņk|tā, -ti* 'kräftig, stark, stramm'. Vrd. edasi koguni *tanea ~ tania* 'styf, tjock, bastant, fast, ...' (tuletuslikult vrd. sm. *korea ~ e. kōrk < korkki, sm. valo ~ valkea, sm. sel-vä ~ sel-keä* jm.)? Sm. adj. *tan(k)ea* ja riidenimetuse *ta(n)kki* (algselt = kõva, kange riie?) semasioloogiline vahekord oleks siis umbes sama, nagu juba *Donner'i* võrdlevas sõnaraamatus ühendatud *kangas ~ kankea* (e. *kange*), kuna *kangas*-sõna germaanipäraseuse oletusel (vt. siiski küsimärgiga *Bibl. Verz.*) tunnukse olevat vähe alust. Sm. *ta(n)kki* esineb just paksust riidest valmistatud päälisrõivana (vt. *Sirelius, Suomen kansanpukujen historia [SUSA XXXII], lk. 109, 187, 189, 196* jj.), seepärast tunnukse siin selline tähendusarengu-oletus eriti vastuvõetavana.

3. Eesti *tukk*, gen. *tuki*

tähenduses 'Feuerbrand, angebranntes Holz' (*tuli-t., tule-t. jne., Wied. Wb.*) peaks algupäraldasa olema ilmsesti lähedalt sugulane oma sünonüümiga *tungal*, gen. *tungla, tungas, tungel*, *Wied. Wb.* 'Feuerbrand, was vom brennenden Kienspan abfällt oder nachbleibt' (*tule-t. seesama, tõrva-t. 'Fackel'*). Algkujuks sõnale *tukk* tuleks siis oletada < **tuņkki*; see võiks olla *i*-line deminutiivtuletis tüvest **tuņk-*. Geminaatsioon on deminutiivide kujundamisel üldiselt tuntud vahend, vrd. näit. kas või eesti murdeis esinevat lastekeelset sõna *kal̄*, gen. *kal̄li* = *kala*; edasi vrd. ka eespool olnud juhtumeid **puņka ~ punkki, tankea ~ tankki*.

Sõnal *tungal* on vasteid soomes (isiku- ja kohanimesed *Tunkelo, Tunkeloinen*), liivis (*tuņgāl, tuņglāz* 'feuerbrand; mutterkorn') ja kaugemaist sugukeelist mordvas

(*tonol-pekš* 'feuerbrand'); vt. ligemalt Setälä kirjutist Vir. 1930, lk. 150—152 ja L. Kokkonen'i andmeid säälsam., lk. 112—114.

Huvitavat sõna kohtame G. Ränga hiljuti-ilmunud töös Peipsi kalastusest, see on

4. *timp* 'mõrra päraots'

(m. t., lk. 144, 94—95), sellest liitsõnad *timbuots*, *timbu-jagu*, *timbunöör*. Senised sõnastikud seda sõna selles tähenduses ei tunne. Tunnukse olevat väljaspool kahtlust, et see on identne sõnaga *tipp*, g. *tipu* 'Punkt, Spitze jne.' (Wiedemann, Wb.) (*timp* = mõrratipp, teravnev ots). Järelikult oleks siin tegu kolmele eelmisele juhtumile paralleelse väga vana *mpp* > *pp* muutusega. Wiedemanni Wb-ist võiks siia kuuluda *t[imp]-kõrvoad* 'kleine Ohren', kui sellega on mõeldud väikesi teravaid (kikk-)kõrvu. Seevastu *t[imp]-sai* 'Timpfweck'-sõna siiakuuluvus on juba hoopis kahtlasem. Viimase kohta vrd. ka ÕES-i Aastaraamatut 1912—1920, lk. 116. See on küll 'tipuline', väikeste sarvenuttidega kukkel, kuid ta võib oma nime saanud olla küll pigemini hinnamäärusest, sest *timp* < saksa *Timpf* on mingi väikese raha, 'veeringu' nimetus (sama kui *tibu* 'Ferding, Timpf, Weisser' Wiedemanni). Muide *timp* - *tipp* ise küll on ilmselt deskriptiivset laadi sõna ja selle suurt vanust ei saa julgelt arvestada. Ligemaist sugukeelistki pole talle seni esitatud vasteid. Ja mis puutub üldse deskriptiivse iseloomuga sõnu, siis neis, nagu üldse, on võimalikud mitmesugused konsonandi- ja vokaalivaheldused, nii ka *mpp-pp*, *ntt* - *tt*, *ηkk* - *kk* vaheldused (e. Wiedemanni jär. *timpima* - *tippama* 'trippeln', *lunkama-lonkama-luukama*, *lont* - *lott*, sm. *lotto* - *lontto*, Vir. 1909, lk. 84). Viimaseis aga mingit varase algsome nasaali arengut otsida oleks riskantne. Kui *timp* - *tipp* kuulub nende liiki, siis on õigem, et me temale enam pikemalt aega ega sõnu ei kuluta.

J. Mägiste.

Isikunimede¹ parandamise küsimus.

Perekonna- ja eesnimede parandamise põhimõtted väljaspool nimedemuutmise korda moodustavad ühe suuremaid küsimusi, mis Akad. Emakeele Seltsi juhatuses viimaseil aastail lahendamisel olnud. Seetõttu ei sobinud need ka teiste kümnete vähemate küsimuste ritta, millest ülevaadet antud „Eesti Keele“ eelmistes nr-ites (neid vt. EK-s 1934, lk. 119—128 ja 151—156).

Asi sai alguse 1932. a. lõpul ajakirjas „Linnad ja Alevid“ (nr. 3, nov.) avaldatud Tallinna perekonnaseisuametniku artiklist isikunimede kirjutusviisi kohta, kus ta puudutab sel alal üldiselt esinevaid pahesid ja lahtisi küsimusi, arvustades ka sel alal ametlikult maksvaid põhimõtteid. Kevadel 1933 ilmub samas ajakirjas (nr. 1, apr.) pikem seletus Kohtu- ja Siseministeeriumi perekonnaseisuasjade juhatajalt sel alal maksvat korra kohta, kus ms. tuuakse ka rohkesti näiteid seni otsustatud üksikjuhtudest. Järgmises nr-is kasutatakse võimalust täiendavalt arvustada nüüd juba avaldatud seisukohti.

Sügissemestril 1933 saatis Eesti Linnadeliit kõnealuse poleemilise materjali AES-i juhatusele ja palus avaldada oma seisukohad neis asjus. Juhatus tutvus selle õige laialdase materjaliga ja, leides, et asja lahendamine nõuab sellesse üksikasjalist süvenemist ja süsteemaatiliselt läbikaalumist, moodustas selleks komisjoni, koosseisus lektor J. V. Veski, õpet. E. Nurm ja Seltsi sekretär E. Elisto. Komisjon töötas küsimused läbi, seisukohad kinnitati juhatuses ja aasta vahetusel esitati vastav seletus E. Linnadeliidule, ärakiri Kohtu- ja Siseministeeriumile. Viimane saatis seepeale AES-ile ja E. Linnadeliidule omad täiendavad seisukohad, millele järgnes ka täiendav seletus AES-i juhatusele. Küsimus jõudis nii siis esialgsel kujul lõppstaadiumi 1934. a. kevadsemestril.

Käesoleval korral ei kavatseta kõiki üksikasju uuesti kaalumisele võtta, mida on eelmaintud poleemika autorite poolt õige mitmekülgsest tehtud ajakirjas „Linnad ja Alevid“, vaid siin esitatakse ainult AES-i juhatuse kokkuvõtlikud ja põhimõttelised seletused tähtsamate kõnealuste küsimuste kohta. Olnud kirjavahetuse alusel püüab allakirjutanu asja esitada siiski terviklikuna, ümbertöötamisel seda täiendades ka hiljem selgunud seisukohtadega ning tarviliku ajakohase interpretatsiooniga².

¹ Isikunimede all mõistab allakirjutanu (vastandina kohanimedele) üldse inimesnimesid, mis jagunevad ees- ja perekonnanimedeks. Kui arvesse võtta, et isikunime all sagedasti on mõeldud eesnime (vastandina perekonnanimele) ja et kõige uuemates nimedekorralduses seadustes ja määrustes õnnetul kombel eesnime tähendab sõna *nimi*, siis näeme, kui täbaras olukorras ollakse ristnime termini alal. — Et sõna *nimi* kui laiem mõiste tähendab üldse igasugust nime (perekonna-, risti- ja ka kohanime) või vähemalt inimesnime, kitsamas mõistes aga (täiskasvanute puhul) esijoones just perekonnanime (tuletatagu meelde küsimusi: 1) Teie nimi? 2) eesnimi?), siis on arusaamatused siin esialgu paratamatud. Seaduse järgi ametlikkude asjade ajajad võtku igatahes arvesse, et *nimi* tähendab praegu eesnime. Siinkohal tarvitatakse siiski *nimi* (ja isikunimi) laiemas, inimesnime tähenduses, samuti mõisteliselt selget sõna *eesnimi* ristnime tähenduses.

² Pikemal kujul on küsimus esitatud ettekandena Akad. Emakeele Seltsi kõnekoosolekul 14. okt. 1934.

Kuni 1927. aasta sügiseni oli maksev kord, mille järgi perekonnaseisuaktide koostamisel tuli nimede kirjutusviisis täht-tähelelt kinni pidada isiku sünnimeetrikas antud nimekujust. Riigikohtu Tsviilosakonna otsusest 7. apr. 1927 selgus aga, et õigekirjutuslikud parandused on lubatud. Selle järgi oleneb nimekandjast, kuidas ta oma nime ortograafiliselt kirjutab; kuid lahtiseks on jäänud küsimus, kas see on maksev ainult eestipäraste perekonnanimede kohta või võib ka iga võõrast perekonnanime kohandada eesti ortograafiale. Siseministeerium on igatahes tõlgitsemisotsust viimases, laiemas ulatuses. — AES-i juhatuse arvates käib see peamiselt küll vist eestipäraste perekonnanimede kohta üldmaksvale kirjaviisile kohandamise mõttes. Ometi võiks olla õigustatud ka seisukoht, mille järgi isiku soovi korral kohandatakse eesti ortograafiale võõraidki perekonnanimesid (*Wehlmann* > *Veelman* jms.; sellest hiljem). Perekonnanimede korraldamise seadusega (RT nr. 91, 26. X 34) — § 8 ja 25 —, samuti perekonnanimede ja eesnimede korraldamise määrusega (RT nr. 102, 4. XII 34) — § 2 — on selgesti väljendatud, et nimede õigekeelsuslik parandamine ei kuulu nimede muutmise korra alla, vaid et see toimub nimeomaniku soovil perekonnaseisuametniku kaudu. Kuid ka sellega ei ole muudugi veel kindlaks määratud sisulised juhtnöörid.

Et Riigikohtu mainitud seletusest saadik õigekirjutuslikud parandused on olnud lubatud, viimasel ajal aga isegi seadusega ette kirjutatud ja et nimesid lihtsustatud korras parandatakse, tuleb kahtlemata heaks kiita. Parandused nagu *Kukke* > *Kuke*, *Lattik* > *Lattik*, *Leppik* > *Lepik*, *Tedder* > *Teder*, *Peddajas* > *Pedajas*, *Varrri* > *Vari*, *Kalla* > *Kala*, *Kasik* > *Kaasik*, *Kusick* > *Kuusik*, *Käggo* > *Kägu*, *Kubbo* > *Kubu*, *Karro* > *Karu*, *Virro* > *Viru*, *Sallo* > *Salu* jne. on puhtõigekirjutuslikud ning kuuluvad kindlasti selle seletuse alla. Perekonnaseisuametnik on nii siis õigustatud algdokumendis vana ortograafia järgi niimoodi kirjapandud perekonnanime kirjutama akti praeguse õigekirjutuse kohaselt (nüüd ka vigaselt sissekantud nime parandama), kui kodanik avaldab selleks soovi või nõusolekut. AES-i arvates peaksid aga perekonnaseisuametnikud perekonnakirja avamisel ja muu asjatoimetuse puhul olema kohustatud nimeomaniku tähelepanu juhtima vigasele kirjutusviisile ja parandamisvõimalusele väljaspool nimede-muutmise korda.

Vanas ja saksapärasel ortograafias kirjapandud nimed on kuni viimase ajani meie avalikus tarvituses olnud igapäevased nähtused ja neist vabanemiseks pole asjaosalistel olnud vist kuigi suurt tungi. Aga veel enam, kui üksikute ametnike poolt on tänuväärset vastavaile isikuile ette pandud oma nime lasta sisse kanda parandatud kujul, on mõnigikord järgnenud kategoorilised protestid ja keeldumised. Ometi puhteestiliste nimede vanas ning saksapärasel ortograafias kirjutamine on allakirjutanu tõsine toorus eesti keele vastu. Kui isikul on täiesti võõrkeelne nimi ja sellest loobumiseks on olnud teatavaid raskusi, siis on see veel kuidagi olnud mõistetav. Eesti nime vigast ja võõrapärast kirjaviisi ei vabanda aga ükski asi. Nimede täieliku muutmise kõrval, mis nüüd ka igapäevane nähtus, on nime ühe- või kahetähelisest parandusest keeldumine ja selle vabandamine traditsiooniga tõsiselt naeruväärne. — Kui nüüd rahvusliku tõusu ajal on väljavaateid eesti nimikonna suuremaks puhastamiseks, siis esijoones tuleksid kaotada just sellised nimemoonutised, kusjuures nende parandamine juba endise korra

järgi on olnud tasuta toiming. Sellised vigased nimed ei kahjusta küll niivõrd välismail, kuid haavavad seda enam kodumaal iga kirjaoskaja eestlase silma.

Siseministeerium on võtnud paranduste aluseks põhimõtte, et õigekirjutuslikes parandusis ei või minna niikaugemale, et selle tagajärjel muutuks nime hääldamine. Sel puhul juhib AES veel kord tähelepanu asjaolule, et lubatud paranduste sekka tuleb lugeda ka muudatustüüp (vana kirjavaisi) *Karro* > *Karu*, kuigi seda nime eesti keele praeguse, foneetilise kirjavaisi põhjal võidakse hääldada ka *Karro* (ja siis ka nii kirjutada). Niisama kuulub siia *Sannajalck* > *Sõnajalg* jne.

Siseministeeriumi avaldatud seisukohad nimede parandamise kohta on enamasti heakskiidetavad, näit. *Aunapu* > *Öunapu*, *Kuk* > *Kukk*, *Sep* > *Sepp*, *Ihher* > *Iher* jne., samuti *Jama* > *Jaama*, *Kohl* > *Kool*, *Murs* > *Murss*, kui viimaseid vastavalt hääldatakse, ja mitte *jama*, *kohl*, *murrs*. Kuid sel alusel võiks tehtud *Roosvaldt* > *Roosvalt* paranduse kõrval olla lubatud ka parandus *Roosvaldt* > *Roosvald* (sest sel puhul toonitunud häälduse muutus tuleks seega väga väike, vaevalt nimetamisväärne).

Võõrkeelsete perekonnanimede kohta seletab ministeerium hiljem täiendavalt, et tema arvates võiks neid ortograafiliselt eestindada lihtsustatud korras vaid siis, kui nad on eestikõlalised. Kui aga eestikõlaline on võõrnime üks liit-osa, siis tohiks lubatav olla ainult selle liit-osa eestindamine (näit. *Uhlberg* > *Uulberg*, mitte aga > *Uulpärk*). Sel alusel parandab ministeerium ka *Wehlmann* > *Veelmann*, jättes aga teise silpi 2 n-i. — Siingi asub AES-i juhatus ministeeriumiga põhimõttes ühel arvamisel, s. o. et neid nimesid võiks lihtsustatud korras kohandada eesti ortograafiales siis, kui nad seega saavad eestilisteks (näit. *Kohl* > *Kool*, *Pöhl* > *Pöötl*), ja et kui eestikõlaline on ainult võõrnime üks liit-osa, siis võiks sallitav olla kirjas selle sõnaosa eestipärasemaks muutmise (näit. *Uhlberg* > *Uulberg*); kuid seejuures peaks lubatav olema ka teise poole lihtsustamine näiteks-esitatud nimetiübis *Wehlmann* > *Veelmon*, sest eesti keeles *-mann* asemel praktiseeritav *-man* ei muuda nime hääldamist. — AES-i juhatus lisab aga juurde, et eestikõlaliste nimeosade kohandamisega eesti ortograafiales pole nimed veel saanud eestiliseks ja et pooliku eestipärasustamise kõrval tuleb loomulikult pidada kaugelt soovitava maks võõrnimede täielikku eestistamist nimede-muutmise seaduse korras.

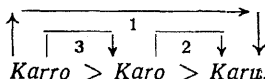
Ei saa aga heaks kiita parandusena muudatust *Hunt* > *Unt* (samuti *Hernes* > *Ernes*, *Haamer* > *Aamer*, *Hamm* > *Ammas*, *Hein* > *Ein* jne.), kuigi see muudatus on peamiselt ortograafiline. Paranduse all mõtleb AES igal juhul lähendamist maksvale kirjavaisile; arvatavasti seda on mõelnud oma seletuses ka Riigikohus.

Et „parandamist“ eestikeelsest kujust võõrkeelsetesse kujusse ei lubata (näit. *Kohv* > *Koff*, *Puhk* > *Puchk*, *Mets* > *Metz* jne.), on täiesti loomulik. Samuti ei saa lugeda paranduseks praeguse ortograafia järgi kirjutatud nime asetamist muidu vanasse kirjavaisi (*Kaasik* > *Kasik*, *Lepik* > *Leppik*, *Kägu* > *Käggo* jms.). Peale selle ei saa ka lugeda paranduseks kirjakeelse kuju muutmist teisitgi mittekirjakeelseks (mainitud *Hunt* > *Unt* jt.) või murdeliseks — väljaspool perekonnanimede muutmise seaduslikku korda.

Lubatud paranduse *Virro* > *Viru* või > (murdeliseks) *Viro* puhul ülestõstetud murdeliste vormide tarvitamise küsimus pole tegeliku asjaajamise seisukohalt kergesti lahendatav (vrd. veel vanast kirjaviisist parandusvõimalusi *Sallo* > *Salu* ~ *Salo*, *Arro* > *Aru* ~ *Aro*, *Käggo* > *Kägu* ~ *Kägo*, *Sanna* > *Sõna* ~ *Sana* jms.). Et keeles enne on olemas murdelisi nimesid, näit. *Oter*, *Jallai*, *Pettai*, *Kesä*, *Kern*, *Päiv* jne., samuti hoopis ilma tähenduseta nimesid, kusjuures murdelised nimed aitavad just mitmekesistada ja omapärastada muidu liiga ühetoonilist ja kulunud nimikonda, siis ei saa eitavale seisukohale asuda ka murdeliste nimede juurde-soetamise suhtes, kuid paranduste korras peaks see praktilistel põhjustel olema piiratud.

Nii võiks AES-i juhatuse arvates lihtsustatud korras lubada parandada nimesid 1) kas vanast kirjaviisist praeguse ortograafia kohaseks maksva õigekeelse kuju alusel (tüüp *Karro* > *Karu*) või 2) murdelisest kujust praegusse kirjakeelde (*Karo* > *Karu*), 3) viimases järjekorras „poolikult“ vanast kirjaviisist praegusse — murdelise kuju alusel (*Karro* > *Karo*).

Piltlikult võiksime seda väljendada järgmise skeemiga:

Kolmas võimalus pole aga kuigi soovitatav, sest see võiks perekonnaseisuametites tuua tegelikke raskusi ja paljudest nimedest pole selline nimekuju vist üldse vastuvõetav. Seda tüüpi nimede puhul soovitab AES-i juhatuse üldiselt piirduda parandamisega 1) vanast kirjaviisist uude ühiskeelse hääldamise alusel ja 2) murdelisest kujust kirjakeelde ning abinõusid otsida, kuidas esimest laiemas ulatuses teostada.

Mitte ei tule aga parandada praegusest kirjakeelsest või murdelisest kujust vanasse kirjaviisi (skeemil 1. ja 3. võimalus tagurpidi), samuti ka mitte praegusest kirjakeelsest murdelisse kujusse (skeemil 2. võimalus tagurp.). Lihtsalt öeldes, paranduste korras tagurpidi-käiku ei ole. Kes soovib muuta nime kirjakeelsest murdeliseks, võib tarvitada harilikku nime-de-muutmise korda. — AES-i juhatuse arvab, et selline sirgjooneline põhimõte aitab ära hoida võimalikke segadusi perekonnaseisuametites, mis võivad tekkida hulgaliste parandussooviavalduste puhul. Nii siis: parandused on ainult maksva õigekeelse kuju ja kirjaviisi suunas.

Antud skeem pole muidugi maksev kõigi perekonnanimede kohta, vaid on rakendatav neil kordadel, kus murdeline nimekuju moodustab vahepealse astme vanakirjakeelse ja praeguse ühiskeelse kuju vahel. [Pealegi on küsitav, kas toodud o-lõpuline variant on veel kuski murdes elav, või tuleb seda lugeda puht-vanakirjakeelseks või uusmoodustiseks. Sel korral oleks antud skeemil peamiselt näitlik, teoreetiline väärtus. Vrd. ka sama laadi par. *Sanna* > *Sana* > *Sõna*.] Ei ole näit. mõeldav selle skeemi järgi parandamine nimeni *Peddajas* > *Pettai* > *Pedajas*. Siin on võimalik ainult I — ühiskeelse kuju ortograafiline parandamine (*Peddajas* > *Pedajas*), kuna langevad ära II ja III võimalus (vrd. skeemiga), sest neis oleks tegu häälduse muutmisega, mida Riigikohtu vastava otsuse tõlgitsemine ei luba. Teistes nimedes jälle on võimalik ainult murde-

lise kjuu ortograafiline õiendus (skeemis III võimalus), näit. *Kachr* > *Kahr* (mitte edasi > *Karu*), sest puuduvad lähemad sidemed ühiskeelse kujuga. Niisugustel kordadel tuleb muidugi käia lühendatud skeemi järgi, parandades 1) kas ühiskeelset või 2) murdelist nimekjuu ainult ortograafiliselt. — Iseseenesest mõista pole esimese antud skeemi puhul mõeldud ka murdelise nimekjuu asendamist ühiskeelse vastega, kui see on sootuks teisest tüvest, näit. muudatust *Kõiv* > *Kask*.

Nagu käesoleva käsitluse aluseks olev materjal näitab, osutakse Siseministeeriumis nimede valiku mitmekesisuse huvides tunduvalt kalduvust murdeliste kujude poole, näit. tunnistades üsna soovitatavaks, kui paranduse *Virro* > *Viru* kõrval tehakse ka parandusi nagu *Virro* > *Viro* (skeemis 3. võim.). Sel puhul olgu rõhutatud, et AES pole murdeliste nimekjuude esinemise vastu, küll aga arvab, et nende lihtsustatud korras juurdesoetamine võiks tuua perekonnaseisuametnikele raskusi (— murdelise kjuu määramisel), kuna aga esijoones soovitatud parandusi ühiskeelse kjuu kasuks saaksid perekonnaseisuametnikud teostada enamasti omal jõul õigekeelsus-sõnaraamatute abiga. Igatahes aga tagurpidi-parandusi (kirjakeelsest kujust murdeliseks või muidu mittekirjakeelseks) ei saa AES-i juhatus lugeda parandamiseks (kuigi seda Riigikohtu otsuse tõlgitsemine häälduse mittemuutumise suhtes võimaldaks), ja vähemalt neid tuleks segaduste ärahoidmiseks lubada ainult nimedemuutmise korras.

Riigikohtu seletus perekonnanimede paranduse kohta on Siseministeeriumi poolt laiendatud ka eesnimedele. Seda tuleb muidugi täiesti loomulikuks pidada. Eespoolnimetatud kõigeuema vastava seaduse ja määrusega on nüüd eesnimede õigekeelne kjuu ja parandamine ühel alusel perekonnanimedega leidnud isegi seadusliku aluse. Nii võib siis vähemalt eestistunud eesnimedid, mis algdokumentis esinevad vanas või võõrapärase kirjaviisis, kodaniku soovil või nõusolekul kanda registreerida praeguse eesti kirjaviiisi kohaselt, samuti parandada ka vigaselt juba sissekantud eesnimedid, kirjutades näit. *Jüri* ja *Mari* pro *Jürri* ja *Marri*, *Ann* pro *An*, *Miina* ja *Lüsa* pro *Mina* ja *Lisa*, *Klaara* pro *Klara*, *Iida* pro *Ida*, *Meeri* pro *Mary* jne., mitte aga ümberpöörduvalt. Kuid eesnimedegi eestipärase tarvituse huvides peaksid perekonnaseisuametnikud olema moraalselt kohustatud kodaniku tähelepanu juhtima nime vigasele (või võõrapärasele) kirjutusviisile ja parandamisvõimalusele.

Nii perekonna- kui eesnimedid puudutab haiglane võõrtähtede (c, x, y, z, w) farvitamine. Nende terbetut esinemist tuleks kõigi võimalikkude abinõudega ära hoida. Perekonnaseisuametnikud peaksid olema mitte ainult kodaniku soovil õigustatud, vaid ka ilma vastava sooviavalduseta kohustatud perekonnaregistrisse sissekandmisel üldiselt eestistunud või parandustega eestistuvais eesti rahvusest kodanike nimedes tegema parandusi, nagu *Carl* > *Karl*, *Victor* > *Viktor*, *Luck* > *Lukk*, *Max* > *Maks*, *Lilly* > *Lilli*, *Evy* > *Eevi*, *Metz* > *Mets*, *Lutz* > *Luts*, *Zirk* > *Tsirk*, *Wares* > *Vares* jne.

W ja v puhul pole piir küll päris selge, kuid nendest tuleks vähemalt puht-eestikeelseis nimedes tarvitada ainult v-tähte; samuti ka võõrast algupära, kuid eestipärastada sobivais eesti rahvusest kodanikkude nimedes, nagu *Villmer* (või *Vilmer*), *Valdman(n)*, *Veelman(n)* jts., tuleks kirjutada v, kuna ilm-

selt (teravalt) võõrkeelseis nimedes tuleb siiski tarvitada w-d (s. o. kaksis-v-d), kus see esineb vastavas võõrkeeles (näit. nimes *Kreutzwald*).

Kõiki käsitletud parandusi on varemalt olnud võimalik teha perekonnakirja avamisel. AES avaldas soovi Siseministeeriumile, et samadel alustel lubataks ka vigaselt juba registrisse kantud nimede parandamist. Eespoolmainitud seaduse ja määruse §-dega ongi see kord maksuma pandud. — Endise seaduse põhjal toimunud nimede muutmiste puhul soovitas AES korduvalt abinõusid otsida, kuidas soodustada eestipäraste ning takistada võõrapäraste nimede võtmist. Ka siin on tulemused ilmsed, mille järgi nimede eestistamine muutus enne odavahinnaliseks ja siis — eelolevaks kaheks aastaks — päris maksuvabaks.

Nn. eesnimede tõlkimise küsimuses (käesoleva artikli alguses mainitud poleemikas) esitatud põhimõtete suhtes, mille järgi ühelt poolt (Kohtu- ja Sisemin.) on püütud võõrkeelseid eesnimisid kirjutada eestikeelses tekstis alati täht-tähelt nagu võõrkeeleski, teiselt poolt aga neid alati „tõlkida“ sesse kusse, milles need nimed eesti keeles tavaliselt esinevad, soovitas AES-i juhatus asuda kompromiss-seisukohale:

a) Võõrasse rahvusse kuuluvate isikute eesnimisid kirjutada nii, nagu need vastavais võõrkeelises esinevad (kui isik ei avalda nime eestistamise soovi, ja välja arvatud niisugused nimed nagu *Peeter, Aleksander, August* jms., mida igal juhul kirjutatakse eestipäraselt), seega siis ladina tähestikus esinevaid nimisid täht-tähelt, slaavi tähestikku tarvitavaist keelist vastavalt transkribeerimisreeglitele, näit. *Pierre, Louis; Jelizaveta, Jelena, Mihhail* (teatavate erandite-tüüpidega algupärasele kuju kasuks, näit. vene *Ав-* ja *Ев-* transkribeerimisel on soovitamav *Av-* ja *Jev-* asemel *Au-* ja *Eu-*, — *Audi* pro *Avdi*, *Eugen* pro *Veugen* jt.).

b) Eesti rahvusse kuuluvate kodanikkude võõrkeelseid eesnimisid aga (mis omal ajal sagedasti juhuslikult registreeritud võõrkeelsel kujul, näit. vene keeles ja kirjas), kui need pole häälikuliselt kauged eesti keeles üldiselt tuntud vastavaist nimedest, registrisse kandmisel võtta tarvitusele eestikeelsel kujul, näit. *Михаил* asemel *Mihkel*, *Юснә* ja *Joseph* as. *Joosep*, *Елизавета* as. *Elisabet*, *Елена* as. *Heleene*, *Яков* as. *Jaagup*, *Юрй* as. *Jüri*, *Данил* as. *Taanil* jne. Kui aga võõrkeelne nimi on eestikeelsele vastele häälikuliselt kaugel ning ühtlasi pole selle vastena üldiselt tuntud, tuleb ka eesti rahvusest kodanikul jääda võõrkeelse nime juurde, näit. *Giuseppe* (mitte *Joosep*), *Giovanni* (mitte *Juhan*), *Giacomo* (mitte *Jaagup*) jms.

Need on AES-i juhatuse seisukohad eesnimede „tõlkimise“ asjus esialgsel kujul, käesoleva a. esimesel poolel. Selles asjas, täpsemalt öeldes, vene dokumentides esinevate võõrkeelsete eesnimede eestipärase kuju fikseerimise küsimuses võeti Siseministeeriumis endine kord revideerimisele ning käesoleva a. suvel esitas ta AES-ile nimestikud tuhandete eesnimetekujudega, nendele eestiliste vastete määramiseks. Selleks moodustati jällegi komisjon (koosseisus J. V. Veski, J. Mägiste ja E. Elisto), kuid üksikasjadesse süvenemisel tekkis siin rida uusi probleeme ja põhimõtteid, mida oleks otstarbekohasem millalgi omaette käsitlemisele võtta. (Nimestikku redigeeriti ka perekonnaseisuametnike päeval ja Konsistooriumis.) Kui aga Siseministeerium avaldab trüki vastava nimestiku — juhiseks kõi-

gile perekonnaseisuametnikele, nagu ongi kavatsatud, leiaks praktiline tarve lähemate seisukohtade järele sel alal iuba esialgset rahuldamist. Seadusandlikust küljest on tarvilikud eeldused olemas, sest perek.-nimede korralduse seaduse § 25 järgi toimub ka võõras keeles perekonnaseisuraamatuisse kantud eesnimede eestistamine lihtsustatud (paranduste) korras nimeomaniku soovil.

Üldse on nii perekonna- kui ka eesnimede üldise eestistamise korra kõrval ka nende parandamise ning eesnimede eestiliseks „tõlkimise“ küsimus viimasel paaril aastal teinud väga suuri edusamme, ja energilisemate perekonnaseisuametnike tänuväärne algatus ning AES-i täiendavad seletused on kannud vilja.

E. Ellsto.

Raamatute ülevaade.

Kolm uut läänemere-sm. kirjakeelt.

Meie kaugemate hõimrahvaste (tšeremisside, votjakite, sürjanite ja mordvalaste) kirjandusliku elu virgumisest Nõukogude-Venemaal on meieni juba ulatunud üksikasjalisemaid teateid (vt. Mark, EKirj. 1925, lk. 187—203). Nõuk.-Venemaa praegune rahvuste- ja hariduspoliitika on aga eriti kolme viimase aasta jooksul palju korda saatnud uurali rahvaste emakeelse hariduse alal, luues nii meile kaugemaid (isegi samojeedi) kui ka lähemaid hõimu-kirjakeeli. Viimastena pälvivad meie tähelepanu vastsed Tveri karjala, ingeri (isuri) ja vepsa kirjakeel.

Tveri karjala kirjanduslikust toodangust pole allakirjutatunul seni õnnestunud näha saada kahjuks ühtegi näidet. Tuletatagu vaid meelde, et Nõukogude-Karjala osariigi piires asuvail karjalasil on kirjakeeleks võetud soome keel. Umbes pooled karjalased aga asuvad täiesti eraldi end. Tveri (ja Novgorodi) kubermangus. Nende keel oma põhjapoolsete lähishõimlaste keelega võrreldes on eriti leksikaalselt tublisti venestunud, nii et seetõttu soome kirjakeelele üleminekuga neil aladel ilmsesti on olnud raskusi ning on loodud oma uus kirjakeel.

Ingeri uuest isurimurdelisest kirjakeelest allakirjutatunule teatavaks saanud teosed on kõik ilmunud a. 1933—34. Need on algkooli õpperaamatud, ilmunud Leningradis kirjastusäri „Kirja“ väljaandel: 1) aritmeetika õpperaamat I õppeaastale (ilm. a. 1933), 2) aritmeetika ülesannete kogu (algõpetuseks, 4. aasta, 1934), 3) loodusteaduse õpperaamat III õppeaastale (1933), 4) seesama IV õppeaastale (1934), 5) maadeteaduse õpperaamat I osa, III õppeaastale (1934) ja 6) lugemik IV-le klassile (1934). Viis esimest on venekeelsete õpperaamatute tõlked, neist nr. 1., 3., 4., 5. on tõlkinud N. M o l o d t s o v a, nr. 2. on tõlkinud V. J u n u s, kes on ka toimetanud lugemiku ja olnud osalt teiste tõlgete redaktoriks. Mahukaim neist (112 lk.) ja muidugi ka keeleliselt kõige huvipakkuvam on mitme tõlkija ühistööks osutuv lugemik, mis pääle vene kirjanikkude ja ühe Nõuk.-Venes elutseva hiina kirjaniku tõlkepalade sisaldab ms. tõlkenäiteid J. A h o'lt („Raudteest“), K. K r a m s u'lt, M. K a n'tiit ja L. K y ö s'ti'lt, Kullervo loo värsilise tõlke, kolm muinasjuttu ja

¹ Ingeri ja vepsa kirjanduse hankimise eest võlgnen tänu dr. W. Steinitz'ile Leningradis.

autoriandmeteta luuletooteid, mis (vähemalt osalt) võivad olla originaalsed.

Vepsa kirjanduse tooteist on allakirjutanu saanud näha järgmisi algkooli õpperaamatuid, mis kõik on ilmunud a. 1934: 1) aritmeetika õpperaamat III osa, 3.- ja 4.-le õppeaastale, 2) aritmeetika ülesannete ja harjutiste kogu I osa, 3.-le õppeaastale, 3) seesama II osa, 4.-le õppeaastale, 4) maadeteaduse õpperaamat I osa, 3. õppeaasta, 5) loodusteaduse õpper. I osa, 3. õppeaasta, 6) kirjanduslik lugemik kolmandale õppeaastale ja 7) algeline vepsa grammatika 1.-le ja 2.-le klassile. Teada on päle selle, et vepsa õpperaamatuteseria ilmumine algas aastal 1932 aabitsa-lugemisraamatuga, et a. 1933 on ilmunud veel 2 aritmeetika õpperaamatut ja 1934. a. algul lugemik teisele õppeaastale — neid pole allakirjutanut õnnestunud näha saada, kuuldavasti olevat nad juba kirjandusladudes harulduseks muutunud. Nr-id 1—5 on eri tõlkijate (M. Loginov, N. I. Bogdanov, V. Romanov, A. Repkin, R. Andrejev) valmistatud tõlked vastavaist venekelseist õpperaamatuid, nr. 6 all mainitud lugemiku (nähtuist kõige mahukam, 82 lk.) on toimetanud F. A. Andrejev vene kirjanikkude tõlkepaladest, paari vähema vepsakeelse originaalpalakese lisandusega. Kirjanduslikult väärtuselt jääb viimane ülanimetatud ingeri lugemikust ilmselt maha. Redigeerijana suurema osa vepsa teoste (samuti osalt ingerikeelsete) juures on toiminud ingerlane M. Hämäläinen.

Kui arvestada, et tsaarivõimu päevil polnud ingerikeelse kirjanduse algmeidki ja vepsakeelsest koolikirjandusest oli vaid paar viletsat vene tähestikuga väljaantud näidet, siis kõnealune ladinatähestikuline (niisugune on üldisemalt Nõuk.-Venes ilmuv teistegi väikerahvaste kirjandus) oma küllaltki kiire ilmumistempoga on suureks saavutiseks. Isurimurdelist erikirjakeelt poleks vist küll olnud hädasti vaja, sest soome kirjakeelele üleminek oleks isurilasil pidanud olema võimalik, kuid keeleteadlasil, kel sellest huvitavast Ingeri murdest seni olnud väga vähe andmeid, on uute „tekstikogude“ puhul põhjust tõsiselt rõõmustada. Samuti on just keskvepsa murde kohta, mis on võetud vepsa kirjakeele aluseks, olnud kirjalised teated väga napid (avaldatud usaldusväärsed tekstid on peaaegu täiesti puudunud), seda üllatavam on nüüd seista loeteldud koolikirjanduses avaneva keelilise varasalve ees.

Sisuliselt on need nii ingeri kui vepsa õpperaamatud muidugi kõik kommunistliku ilmvaate propaganda teenistuses — isegi matemaatika-ülesandeis tehakse propagandat kodumaa majandusele ja tööstusele, rääkimata kirjanduslikest lugemikest ja grammatikast, kus tekstidevalik on täiesti kommunistliku kasvatusse seisukohalt koostatud. Loodusloo- ja maadeteaduse-õpikuisi ning lugemikes on iga pala järel veel küsimustik, millega õpilaste mõttekäiku vastavalt kõige õpetlikkusega juhitakse.

Kõigi teoste trükipaber on meie omaga võrreldes halb, nii et illustratsioonid muidugi kuigi hästi pole õnnestunud. Ja teoste keel kõikjal võitleb trükivigadega ning loomulikult ka veel kirjavärsi ebakindlusega. Näit. 1933. a. ilmunud isuri aritmeetika-õpik on ortograafiliselt veel õige puudulik, kuid et kogemused asjale palju on kasu toonud, näitab see, et 1934. a. isurikeelne toodang on ses suhtes juba märgatavalt parem. Lisaks ladina tähestiku tähtedele on kombineeritud uusi tähti: $\xi = \xi$, $\zeta = \zeta$, $z = \check{z}$ (kuna $Z =$ heliline z); palatalisatsiooni märgiks on võetud apostroof. Kirjavärsi ühtlustamisel, normeerimisel ja teoste trükitehnilise külje viimistlemisel sei-

sab mõlemal uuel kirjakeelel ees veel suur töö. Kuid põhi on õige pandud nii siin kui sääl: teoste valmistajaiks on olnud ilmsesti rahvakeele hääd tundjad (mitte niisugused „asjatundjad“, nagu eesti kirjakeele rajajad!), kel vist küll peaaegu eranditult asjaomane keel on emakeeleks, nii et selles mõttes ka keeleteadlased neid teoseid kui tekstimaterjali võivad tõsiselt võtta. Ainult venekeelset sõnavara, eriti oskussõnu esineb õige rohkesti; oma oskussõnade-looming pole veel ei isuri ega vepsa kirjakeeles suur (mainitagu siiski vepsa grammatika-terminoloogia selliste näidetena *sanund* 'lause', *kulund* 'häälik'). Esimene siiski on ilmselt üht-teist ammutanud temale lähedastest soome kirjakeelest, nagu see on loomulik.

Täielikuma ülevaate saamisel uutest läänemere-sm. kirjakeeltest on vahest edaspidi põhjust neist uuesti, pikemalt juttu teha.

J. Mg.

Teine slaavi filoloogide kongress.

Kõik soome-ugri rahvad on kas slaavlaste otsesed naabrid, nagu soomlased, karjalased, osalt ka laplased, eestlased ja ungarlased, või nad asuvad otse slaavlaste keskel, nagu kõik Venemaal asuvad soome-ugrilased: vadjalased, vepslased, mordvalased, tšeremissid, sürjanid, votjakid ja permlased, vogulid, ostjakid, lisaks veel samojeedid. Ainult väike liivi rahvas on praegu slaavlastest eraldatud, kuid selle asemel ümber haaratud praegu slaavlaste lähemate sugulaste lätlaste poolt. Selle tõttu on arusaadav, et slaavlaste ja soome-ugrilaste vahel on palju keelelisi ja kultuurilisi kokkupuuteid ning mõjusid. Soome-ugri filoloogia ei saa mööda minna slaavi mõjudest, samuti slaavi filoloogia soome-ugri mõjudest.

Kõigist poliitilisist vastuoludest hoolimata, mis slaavlastel omavahel olnud ja mida praegugi esineb, on slaavlaste keeleline ja teatavamäärane kultuuriline kokkukuuluvus tõsiasi, millest teadus ei saa mööda. Eriti slaavi filoloogia on enam kui saja aasta kestel sellevõrra laialiseks arenenud, et tahtmatult tekib tarve vahetevahel nii-öelda üleilmaliseks paraadiks, vastastikuseks tutvumiseks ja informatsiooniks uurimuste kohta eri mais kokku tulla.

Esimene slaavi filoloogide kongress peeti tšehhide algatusel 1929. a. sügisel Prahas, Brnos ja Bratislavas (endine ungari Pozsony, saksa keeli Pressburg), mitmesaja slavisti osavõtul kogu maailmast (Eestist B. Linde ja nende ridade kirjutaja), slavistika isa Josef Dobrovsky' saja aasta surmapäeva mälestuseks. Selle kongressi kavas oli ka üks referaat soome-ugri-slaavi suhete üle — D. Bubrich'ilt Leningradist; autori mitteilmumise tõttu jäi referaat ette kandmata, avaldati aga kokkuvõttena kongressi protokollis. Ka mõnel muul puhul riivati soome-ugri keeleteaduse ala, ja Bratislava ülikooli toimetistes avaldas prof. F. Bujnak pikema artikli Josef Dobrovsky soome-ugriliste harrastuste üle, milline väärib kindlasti soome-ugri filoloogide tähelepanu.

Teine slaavi filoloogide kongress peeti tänava sügisel septembri lõpul Varssavis ja Krakovis, Poola suurima luuletaja Adam Mickiewicz'i peateose, poola rahvusliku eepose „Pan Tadeusz'i“ 100-aastase ilmumise mälestuseks. See mälestuspäev sobis seda enam kongressi sümboliks, et Mickiewicz oli teatavasti paari aasta kestel esimeseks slaavi kirjanduse professoriks kogu maailmas, nimelt Pariisi ülikoolis, viibides emigrandina Prantsusmaal peale 1831. aasta Poola vastuhakkamise mahasurumist venelaste poolt.

Mickiewiczzi mälestust pühitseti sel kongressil õige suurejooneliselt. Juba avamiskoosolekul toonitati seda, ja kongressi kavast oli pühendatud mitu eri-istungit Mickiewiczile, mil puhul esines tervelt 18 mickiewiczzoloogi üle terve maailma. Mickiewiczzi mälestuseks oli pühendatud terve näitus ja tema tähtsaim teos, poola rahvuseepose osa etendav poem „Pan Tadeusz“ ilmus kongressiks Poola parlamendi poolt lubatud summadega luksusrühmades, mis annetati igale kongressist osavõtjale, samuti kui selle ukrainakeelne tõlgegi, mille annetas Ukraina Instituut Varssavis. (Kõrvalmärkusena olgu tähendatud, et Mickiewiczist ei ole nende ridade kirjutaja teades vist midagi tõlgitud eesti keelde, kuigi poola keelest on tõlgitud eesti keelde üle 100 kirjandusliku teose üle 30 autorilt. Peapõhjusena on siin küll muidugi see, et Mickiewicz ei ole kaasäegne autor; pealegi pole ta siisult ega keelelt väga kergesti mõistetav ega tõlgitav, ei kuulu igatahes mitte hulgaliselt loetava kerge kirjanduse hulka.)

O s a v ö t t k o n g r e s s i s t. Kongressi liikmete nimestikus leidis 261 slaavi ja 86 mitteslaavi teadusmeest, kokku 347 kongressi liiget. Pidulikumaist istungeist võttis osa võib-olla üle tuhande isiku. Esikohal slaavlastest olid loomulikult poolakad (133 isikuga), siis tšehhid (45 isikut), ukrainlased (26 is.) ja venelased (19 is.) — mõlemad viimased väljastpoolt Nõukogude Liitu, kuna viimane oli täitsa esindamata, nähtavasti protestiks Poola viimaseaegse Saksasõbralise poliitika vastu, mis nähtavasti Nõukogude Liidule ei meeldi. Bulgaarlased ja serbokroaadid olid esindatud 14 isikuga, slovakid 4, sloveenid, lausitslased ja valgevenelased igaüks 2 isikuga. Mitteslaavlastest olid esikohal poolakate praegused sõbrad sakslased 28 isikuga ja prantslased 15 isikuga, Poola- ja slaavisõbraline Rumeenia 7 isikuga, samuti Itaalia. Neile järgnesid Skandinaavia ja Balti riigid, kus slavistika-huvi on võrdlemisi elav juba nende geograafilise asendi tõttu. Rootsi oli esindatud 5 slaavistiga, Norra 4-ga, Holland, Soome ja Eesti igaüks 3-ga, Läti ja Taani kumbki 1-ga. Muist maist olid esindatud Ameerika Ühendriigid 2, Inglise, Ungari ja Kreeka igaüks 1 teadlasega. Soomest olid ilmunud prof. J. J. Mikkola, prof. V. J. Mansikka ja dotsent E. Nieminen, Eestist prof. dr. P. Arumaa, lektor dr. J. Kaplinski ja nende ridade kirjutaja, Ungarist dotsent dr. Knieza.

K o n g r e s s i e t t e k a n d e d. Kongressil peeti üldiselt umbes veerand tuhat ettekannet, neist väike osa üldkoosolekuil, suurem osa sektsioonides, milliseid töötas aja vähesuse tõttu mõnel päeval 13 ühekorraga. See killustas muidugi kongressist osavõtjaid ega võimaldanud kuulata kaugelki kõiki huvitavaid ettekandeid, nii et paljude teemide suhtes tuli leppida ainult trükitud sisu-kokkuvõtetega, milliseid oli välja antud tervelt 3 kogukat vihku. Üleliigse killustamise tõttu jäid mõned sektsioonikoosolekud pidamata ja autorite mitteilmumise tõttu mõned referaadid ette kandmata.

Loomulikult langes ettekannete üldarvust poolakatele enestele lõviosa — 83 ettekannet, umbes kolmandik kõigest. Tšehhikeelseid ettekandeid oli 32, prantsuskeelseid 30 (mitme rahva esindajate poolt), saksakeelseid 24 (samuti), ukrainakeelseid 23, suurvenekeelseid 13, bulgaariakeelseid 8, slovaki-keelseid 5, itaaliakeelseid 4, serbia- ja ingliskeelseid kumbagi 3, sloveeni- ja valgevene-keelseid 2, lausitsikeelseid 1. Mitte ühtegi ettekannet ei tõlgitud ühtegi teise keelde. Silmapaistev on ukrainakeelsete ettekannete paljus võrreldes eriti suurvena keelega, kuid siingi kajastub praegune Poola-Ukraina-Saksa sõprus ka teadusliku töö alal, milleks Vars-

savis on asutatud eriline Poola-Ukraina teadusliku koostöö komitee.

On võimata anda vähegi täielikku sisulist ülevaadet kõigi kongressi ettekannete kohta. Pealegi pakuks see huvi vähestele eriteadlastele. Loodan siiski edaspidi EK-s esitada võida andmeid tähtsamate ettekannete sisust, eriti nende kohta, mis puudutavad soomeugri rahvaid ja keeli.

V. Ernits.

Toimetusele ja AES-le saadetud kirjandust 1934.

Eino Leskinen, Karjalan kielen näytteitä II. Aunuksen ja Raja-Karjalan murteita. Helsinki 1934, SKS-n Toim. 193. osa. (146 lk.) Hinta 60.—

A. V. Rantasalo, Karjataikoja I. Luvut I—VI. Helsinki 1933. SKS-n Toim. 76. osa. (670 lk.) II. Luvut VII—XV. Helsinki 1933. III. Toisinnot ja asiahakemisto. Helsinki 1934. Yhteensä 2300 siv. Hinta nid. 360.—, sid. 450.—

Finnisch-ugrische Forschungen. Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. XXII Band, Heft 1—3. Helsinki 1934. (260 lk.)

Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat VIII 1932. Tartu 1934, Sihtasutus ERM. 212 lk. piltidega.

Eesti VI. Saaremaa. Maateaduslik, majanduslik ja ajalooline kirjeldus. Tartu 1934, EKS. 860 lk. + rida värvilisi kaarte. Hind 9 krooni.

Eesti filoloogia ja ajaloo aastaülevaade (Jahresbericht der estnischen Philologie und Geschichte) IV 1921. Tartu 1934, ÕES (GEG). 356 lk. V—VI 1922—23. Tartu 1934, ÕES. 240 lk.

Ed. Roos, Äratrük teosest „Jahresbericht der estnischen Philologie und Geschichte 1930“: I. Sprachforschung. Tartu 1934, GEG. 24 lk. à 2 v.

Eesti Üliõpilaste Seltsi Album X. Sini-must-valge lipu pühitsemise viiekümneandaks aastapäevaks. Tartu 1934, EÜS. 184 lk. Sisuks ms.: A. Saareste, Pilk eesti nüüdeile perekonnanimedele (17 lk.)

Suomalainen Suomi 1934, nr. 1—3. Sisuks ms.: A. O r a s, Kolme Viron kirjallisuuden tähteä. G. R ä n k, Viron kansallismuseo. A. A n n i, Mitä on Virossa tapahtunut. A. O r a s, Viron nuorin runoilijapolvi.

Üliõpilasteleht 1934, nr. 1—7. Sisuks ms.: J. M ä g i s t e, Eestlus ja eesti nimi. Tänavateristimisest ja eesti nimeve väänamisest (nr. 2). Ankeet: Eesti ülikool eesti teaduse arendajana (2, 4, 6). J. M e t s, Vajame järjekindlat rahvuslust (ms. eesti nimi ja eesti keel ausse! 5).

Eesti Kirjandus 1934, nr. 1—12. Sisuks ms. J. M ä g i s t e, Vastandtäenduseliste sõnade häälikulisest sõltlikkusest (nr. 2). A. S a a r e s t e, Tallinna praegusest nimest (9 kaardiga; nr. 3 ja 4). G. V i l b e r g, Nurmenuku nimesid Eestis (6). K. L e e t b e r g, Na-kaasus on halb ja tarbetu (8). M. J. E i s e n, Turja (9). Raamatute arvustusi ms.: O. K u k k u r: *H. Haljaspõld*, Väike võõrsõnastik (1). K. M i h k l a: *E. Muuk*, Väike õigekeelsus-sõnaraamat (3). E. E l i s t o: *J. Ainelo*, Eesti keele õigekeelsusreeglid (3). K. M i h k l a: *A. Vaigla*, Eesti grammatika I (3). J. M ä g i s t e, *Studia Fennica* (9). F. P u k s o v, Eesti filoloogia ja ajaloo aastaülevaade (10). — A. R e i s m a n, Ungari keelde tõlgitud eesti ilukirjanduse loend (2) A. R e i s m a n, Eesti proosat ungarikeelses tõlkes (4). J. T a m m, Dr. M. Veske aastail 1881—83 (12).

Vastutav toimetaja: **Julius Mägiste.**

Väljaandja: **Akadeemiline Emakeele Selts.**

Eesti Kirjastus-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus. 30. XII 1934.

SOOME-EESTI SÖNARAAMAT

Toimetanud: JULIUS MÄGISTE

Nimetatud sõnaraamat ei ole üksnes kuiv sõnadekogu, vaid selles leidub rohkesti kõnekäände, lausenäiteid, käändetarvitamise näiteid verbide juures, idiomaatilisi väljendusviise ja muud mitmekülgset aineklikku, mis on tähtis õppijaile, tõlkijaile ja kõigile keelettartvitajaile. Silmas on peetud ka igakülgselt teaduslikku terminoloogiat. Peale muu sõnavara sisaldab sõnastik ka valiku kohanimesid ja kõige tarvitavamaid soome sõnalühendeid. Autor on tuntud kui hea soome keele ja soome murrete tundja. Teos on ainulaadne ulatuselt, ajakohasuselt ja kompetentsuselt.

AKAD. EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS, TARTUS 1931.
VIII+688 lk., hind 9 kr. 75 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Muid Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetisi:

Nimede-eestistamise kirjandust.

Eestlasele eesti nimi. Hind enne 50 s., nüüd 25 senti.

Nimede valik ja soetamine. Hind enne 35 s., nüüd 10 s.

15.000 uut sugunime. Hind 50 s.

Eestipäraseid isikunimesid. J. Mägiste. Hind 1 kr.

*

Soome kirjastik. Nr. 2, 3, 4 à 25—30 s.

Liivi lugemik I—V, à 25—40 s. Setu lugemik I, II. Hind 50 ja 75 s.

Valik grammatilisi oskussõnu. Hind 25 s.

Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. A. Saareste ja A. R. Cederberg. Vihk I. Hind 2 kr. — Vihk II. Hind 2 kr. 50 s.

Tundmused tegurina keelearengus. A. Saareste. Hind 50 s.

Esimene katse eesti keele kõnemeeloodia võrdlevas uurimises.

W. E. Peters. Hind 1 kr.

Eksperimentaalfoneetika alged. W. E. Peters. Hind 40 s.

Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid. V. a. A. Saareste. Hind 50 s.

Esimese eestikeelse raamatu, Wanradt-Kõlli katekismuse keelest.
A. Saareste. Hind 40 s.

Verbi paigutus Fählmann'il ja nüüdseid sõnajärje-küsimusi. Harald Paukson. Hind 40 s.

Keel ja loogika. A. Koort. Avec un résumé. Hind 50 s.

Murdefektid (eri lehtedel) à 5 s.

Ladu: O/Ü. Noor-Eesti, Rüütli tän. 11, Tartu.

Algsm. 1. silbi eü eesti keeles. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 30 s.
Eesti keeleala murdelisest liigendusest. (Kolme kaardiga.) Albert Saareste. Avec un résumé. Hind 60 s.

Kümme aastat eesti murrete süstemaatset kogumist. A. Saareste.
Avec un résumé. Hind 50 s.

Kõhklevaid mõtteid läänemere-soome laensõnade-uurimise puhul.
J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 40 s.

Produktiivne saksa laensõna eesti keeles: Eesti roov'i ja selle tule-
tiste etümoloogia ja semasioloogia. E. Kobolt. Mit e. Referat. Hind 50 s.

Eesti sulghäälikud *k, p, t* ja *b, d, g*. Paul Ariste. With an English
Summary. Tabelitega. Hind 50 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Kõigilt väljaandeilt ms. A. E. Seltsi liikmeile 20% hinnaalandust.

KEELETEADUSLIK AJAKIRI EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XIV aastakäik, 1935)

ilmub aasta kohta kuus numbrit, à 32 lk., kokku 192 lk. Ilmumise tähtajad: kevadsemestril märts, aprill, mai, sügispoolaastal okt., nov., detš.; kaksiknumbri korral teise numbri tähtaeg.

Tellimise hind aastaks sisemaale 2 kr., välismaale 2 kr. 50 s., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. Üksiknumbri hind 35 s., kaksiknumber 70 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O/Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimases ka talitus (Tartu, Ülikooli 15, tel. 63).

Varem ad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. — s.
- V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk.,
brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
- IX—XIII aastak., 1930—1934, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.

Ilmunud broš. aastakäikudelt raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

Erisoodustus:

„Eesti Keele“ 1935. aastakäigu tellijale annab AES võimaluse osta EK kuut esimest aastakäiku 50%-lise hinnaalandusega, s. o. à 1 kr. ja à 1 kr. 60 s. Kirjalikult sooviavaldades ning raha ette saates — talituse kaudu (Akad. Kooperatiiv), isiklikult (tellimiskviitungi ettenäitamisel) — otse Noor-Eestilt.

EESTI KEEL

kui ainuke keeleline ajakiri Eestis

taotleb kahesuguseid sihte: 1) avaldada teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt, käsitledes ka üldkeeleteaduse probleeme, ja 2) võimalust mööda rahuldada tarvet puhtõigekeelsusliku ajakirja järele.

EESTI KEELES

leiavad käsitlemist õigekeelsuse ning tegeliku keele korralduse küsimused. EK-s avaldatakse Akad. Emakeele Seltsi juhatuse ja E. Kirj. Seltsi Keeletoimkonna keelelisi otsuseid ning reegleid.

EESTI KEELES

ilmub tarvidust mööda keelelise kirjanduse, eriti tegelikku tarvitusse minevate teoste (käsi- ning õpiraamatute) arvustusi, murdetekste, ülevaateid tööaladelt jne.

Toimetus: Tartu, Veski 9—5. Tel. 6-55 (peatoimetaja).

Tähelepanu! Nime-de-eestistamise kirjandust vt. eelmisel lk-l.